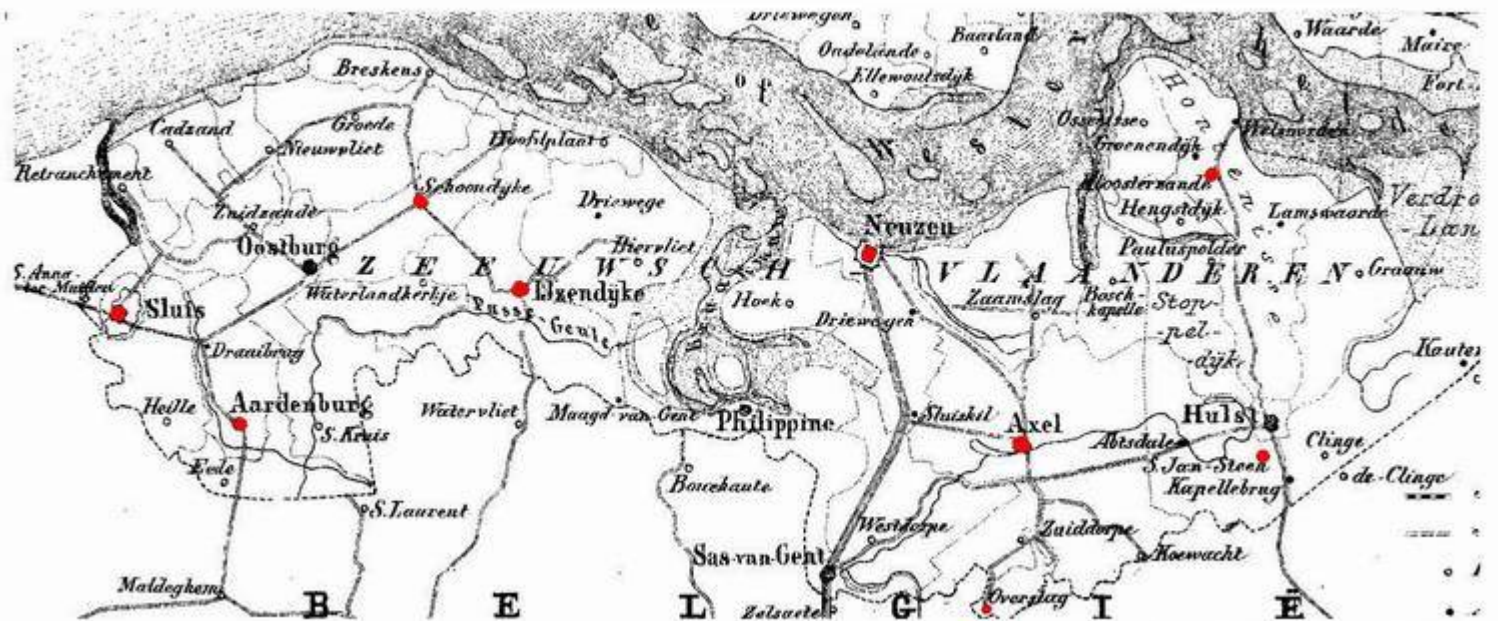

MAP zuivelfabrieken Aardenburg

Zeeuwsch-Vlaanderen

PROVINCIE ZEELAND.

Zeeuwsch-Vlaanderen

1897 - 1904 (?)

1928 - 1959

MAP Zuivelfabrieken in Aardenburg

Inhoud

Datum	Onderwerp		Blz.
	Wel plannen 1892 - geen fabriek!		
1892-05-28	Plannen voor een coöperatieve (stoom)Roomboterfabriek		
	Eerste fabriek 1892- 1904 (?)		
1897-10-19	Vergadering voor eerste roomboterfabriek		
1897-11-03	Er komt - weer - geen Coöperatieve boterfabriek		
	Particuliere boterfabriek van J.A. Cammaert 1898 - 19xx		
1898-06-11	Aanbesteding particuliere stoomzuivelfabriek van J. A. Cammaert		
1898-10-21	Opening Stoomzuivelfabriek <i>Koningin Wilhelmina</i> .		
	Coöperatieve ‘Aardenbursche Boterfabriek ‘		
1927	Bouw met tegenslag		
1928-05-31	Opening Aardenburgsche Boterfabriek		
1928-10-13	Bezichtiging Roomfabriek door Minister Kan		
1931-02-20	Verslag vergadering met gegevens 1930		
1932-04-02	Verslag vergadering met gegevens 1931		
1935-05-09	Verslag vergadering met gegevens 1934		
1937-09-04	Boerinnendag Lezing Zuivelconsulent Zwagerman		
1938-06-03	Viering 2e lustrum – 10 jr. - Roomfabriek / verslag vergadering		
1939-06-03	Verslag vergadering met gegevens		
1957-05-22	Algemeen verhaal over afromen – standaardisatie – cons.m. Zeeland		
1957-06-29	Voorzitter / Mede-Oprichter C. Vercreaie geridderd.		
1957-07-03	Knipsel kort verslag vergadering		
1959-03-04	Afscheid van directeur J. van Merode (1 mrt. samen met IJzendijke)		
1959-09-30	Iets over de slechte (zuivel)samenwerking in Z.-Vlaanderen		
1961-06-30	Geen eenheid na fusie IJzendijke Aardenburg		
Bijlage I	Wie was G.A. Vorsterman van Oyen?		
Bijlage-II	Knipsel oud voorzitter C. F. Vercreaie „Boterfabriek” overleden		
Bijlage-III	Uitvoerig verslag Zuivelconsulent C. Zwagerman Roomfabrieken		

Opmerking: Deze knipselmap bevat gegevens afkomstig uit het digitale Zeeuwse krantenarchief - <http://zoeken.krantenbankzeeland.nl/> - over het wel en wee van de - kleine – zuivelindustrie van de provincie Zeeland. Het is één van de ca. 20 Mappen over dit onderwerp. Het is geen uitgewerkte verhaal, maar bevat alleen de *bron gegevens* zoals ik ze tegen ben gekomen. Sommige zijn in de mappen geplaatst als *knipsel*, de langere artikelen als integrale tekst. (Doel hiervan is de betere toegankelijkheid voor zoekmachines als Google e.d.) Serieuze belangstellenden kunnen bij zuivelhistorienederland.nl de bron-bestanden en de MAP-versie in een OpenOffice.org bestand opvragen.....

Voorafgaande.

Merk op dat in Aardenburg de heer Vorsterman van Oijen hoofdonderwijzer was van de Openbare school.....Zie meer over deze Zeeuwse 'landbouwvoorman' in de MAP Beginperiode.
Merk verder op dat de afdeling Oostburg der ZLM. zeer vooruitstrevende was!

Middelburgsche Courant, 1877-01-16, p. 2/4

Landbouw.

Aardenburg, 3 Januari 1877

Vanwege de afdeeling Oostburg der *Maatschappij van landbouw in Zeeland* werd hier heden avond, in het *logement van Holland*, door den heer Vorsterman van Oijen eene voordracht gehouden, die door ruim 70 hoorders werd bijgewoond.

Spreeker begon met de opmerking dat er tegen dergelijke voordrachten een vooroordeel bestaat, namelijk de practici (die hij later aanduidde als zij die zeggen: „ik doe het net als mijn vader en mijn grootvader”) en de theoretici (heeren boeren), die alles volgens de theorie willen behandelen. Omdat er dezen winter hier slechts één voordracht zou gebouwen worden, kon hij geen cursus houden, maar zou hij slechts eenige punten behandelen.

1° De plant, de ontwikkeling van het zaad in de aarde; - niet over genomen.

.....

2° De mest, stalmest en kunstmest;

.....

3° Na eene pauze, waarin door eenige belangstellenden aan hem nog eenige vragen werden gedaan, hervatte spreker de voordracht met eene voorstelling van de maag eener koe en het verloop der voeding, ook met het oog op het verschil der koe-maag met die van een kalf, om daaruit aan te toonen hoe verkeerd het is de kalveren zoo zuinig mogelijk te voeden, en de melk te sparen om er boter van te maken. Hij meende dat dit een gevolg was van de verkeerde gewoonte dat er op eene hofstede twee ministers van financiën zijn, de boerin voor de boter en eieren, de baas voor het overige; (wij zullen spreker deze veronderstelling niet tegenspreken, maar geven hem in overweging of bij de hoenders wel tot hun volle recht heeft laten komen?)

4° Vervolgens de mesting; - niet overgenomen.

Middelburgsche Courant, 07/01/1878; p. 3/4

„WELBEGREPEN EIGENBELANG.”

Vereeniging tot aankopen van gewaarborgde meststoffen en gewaarborgd zaaigraan.

VERGADERING **Dinsdag 5 Januari**, in „DEN ENGEL” te Aardenburg. Aanvang te 12 uren.

PUNTEN VAN BEHANDELING :

- 1 Benoeming van een bestuur.
- 2 Opgave van benodigde meststoffen.
- 3 Voorstellen der Leden.

Al degenen, die bij den aanvang der vergadering of vroeger tot deze Vereeniging toetreden, zijn vrijgesteld van entree, dat voor 't vervolg op f 2.50 is gesteld.

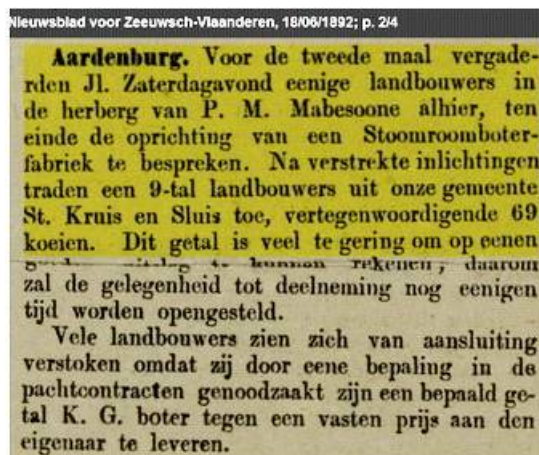
G. A. VORSTERMAN VAN OIJEN.

Aardenburg – plan voor zuivelfabriek

Een dertigtal landbouwers uit de gemeenten Aardenburg, Sluis (Heille), Eede en St-Kruis waren woensdagavond in *Het Hof van Holland* te Aardenburg opgekomen, om de plannen te hooren ontvouwen voor de oprichting eener roomboterfabriek in eertgenoemde gemeente.¹

De heer mr. P. C. J. Hennequin² deelde de redenen der oproeping mee, toonde in brede trekken het voordeel der oprichting van zulk een fabriek voor de landbouwende stand aan, en meende dat stichting hier zeer goed mogelijk was. De heer G. A. Vorsterman van Oyen³ zette uiteen wat samenwerking vermag, en wees daarbij op de in het district bestaande *Vereniging tot Welbegrepen Eigenbelang* en de Hagelmaatschappij. Ook bij de stichting van een boterfabriek stelde hij coöperatie op de voorgrond. Naar zijn mening dient iedere landbouwer leverancier en tegelijk aandeelhouder te zijn. Dat was ook het gevoel van de heer J. De Bruijne, die, zelf aandeelhouder en leverancier der Sluische roomboterfabriek, alle gewenste inlichtingen gaf omtrent de opbrengt, inrichting enz.

Vele vragen werden gedaan en beantwoord. Er was belangstelling voor de zaak en ongetwijfeld wordt de oprichting der fabriek binnen veertien dagen in een alsdan opnieuw te houden bijeenkomst verzekerd.

Dit vroege plan kwam niet tot een resultaat. Vijf jaar later werd er opnieuw een poging ondernomen

1 De schrijfwijze is om praktische reden aangepast, hooren als horen; eener als een; eisch als eis enz.

2 mr. P.C.J. Hennequin was lid van de tweede Kamer, Provinciale Staten van Zeeland, Burgemeester van Aardenburg en St. Kruis, en voorzitter Z.M.v L. Bron: Vlissinsche courant 27-08-1927 n.a.v. benoeming tot Ridder i.d. Orde v.d. Nederlandschen Leeuw

3 Vorsterman van Oyen was hoofd van de school in Aardenburg. Zie bovenstaand knipsel

Een Roomboterfabriek te Aardenburg.

Als gevolg van een nadere oproeping kwamen zaterdagavond in de herberg van A. Blondeel te Aardenburg een veertigtal belanghebbenden en belangstellenden in de stichting van een roomboterfabriek bijeen.

De voorlopige commissie gaf, bij monde van de heer mr. P. C. J. Hennequin, een uitvoerig, verslag van haar bezoek aan de boterfabrieken te Sluis, te 's-Heerarendskerke en te Axel, welke inrichtingen zij had leren kennen en van welke deelnemers zij volledige inlichtingen omtrent de geldelijke en andere resultaten dier ondernemingen mocht ontvangen. De commissie is daarbij tot de overtuiging gekomen, dat de oprichting van een roomboterfabriek in Aardenburg, na alles wat zij gezien en vernomen heeft, alle aanbeveling verdient; dat met deze maatregel alleen men niet zal kunnen zeggen, dat de boerenstand gered is, maar dat, zonder tegenspraak te vrezen, als gevolg daarvan kan worden genoemd:

- 1) dat in het algemeen een hogere prijs voor de boter zal worden gemaakt;
- 2) dat in vele boerenbedrijven een lastig en veel tijd vorderend werk, zowel als de noodzakelijkheid van het houden van een vrouwelijke dienstbode zal vervallen;
- 3) dat de boer maandelijks in gereed geld de opbrengst zijner koeien in kas krijgt, terwijl hij nu meestal niet weet wat zijn koeien hem opbrengen;
- 4) dat de gedwongen winkelnering in verband met de levering der boter ophoudt.

Al deze punten werden door de heer Hennequin uitvoerig en duidelijk besproken, evenals verschillende andere punten omtrent oprichting enz. De commissie stelde als eis, dat het aantal koeien niet beneden de 250 stuks mag zijn; een eis die door de ligging der gemeenten Aardenburg, St. Kruis, Eede en Oud-Heille zonder enig bezwaar te stellen is.

De commissie rekende voor stichting der fabriek nodig te hebben een kapitaal van f 12.000, dat op de volgende wijze kan gevonden worden:

Iedere deelnemer is verplicht per koe f 30 te storten, waarvoor hem een aandeel in de fabriek wordt gegeven, dat hij door uitloting terug ontvangt en waarvan tussentijds *rente* wordt betaald. Dit bedrag is men dus niet kwijt, zoals ten onrechte door sommigen werd gedacht; *het is alleen geld*, dat men aan de fabriek *leent* om de oprichting daarvan mogelijk te maken;

derhalve 250 koeien ad f 30 maakt	f 7500;
de heer Henneguïn biedt renteloos aan een bedrag van	„ 1000;
de te benoemen directeur is verplicht 20 aandelen te nemen van f 30,- dus	<u>600.</u>
Samen.	f 9100

rest derhalve een bedrag van f 2900; welke door de uitgifte van aandelen ad f 100 gemakkelijk te verkrijgen zullen zijn.

Alles hangt dus of van het aantal koeien, dat moet bijeengebracht worden. Wordt aan de eis van 250 stuk door de boeren niet voldaan, dan zijn geen voordelige uitkomsten te wachten. De commissie, die thans zo goed op de weg is, om eens stichting mogelijk te maken, trekt zich dan terug, terwijl een oprichting voor nu en voor het vervolg alsdan wel tot de vrome wensen zal behoren.

De heer Hennequin haalde verschillende voorbeelden aan van tegenwerking, die de commissie moest ondervinden. Zij spruiten alle voort uit domheid en bedilzucht van lieden, die hun eigenbelang niet kennen.

Na enkele sprekers te hebben beantwoord en enige moeilijkheden te hebben opgelost, werd gelegenheid gegeven tot toetreding. 21 landbouwers met 141 koeien verbonden zich tot deelneming. Tot 30 oktober a.s. wordt thans nog gelegenheid gegeven tot aangifte.

Het is te hopen - vooral in het belang van de boerenstand - dat van deze gelegenheid ruimschoots gebruik wordt gemaakt: zo schrijft onze berichtgever ten slotte dat de landbouwers thans xxxxx⁴ dat klagen over slechte toestanden niet helpt, maar dat zij zelf de handen aan de ploeg moeten slaan om verbetering te brengen in hun bedrijf. Dat ook onze boerinnen dit mogen begrijpen en dat zij haar echtgenoten niet terughouden van een maatregel, die als algemeen nuttig en voordelig wordt erkend!

Nieuwsblad voor Zeeuws-Vlaanderen, 23/10/1897

— Onder leiding van den heer mr. Hennequin heeft jl. Zaterdag andermaal eene vergadering plaats om de mogelijkheid te bespreken van de oprichting eener roomboterfabriek.

Uitvoerig werd mededeeling gedaan van een bezoek aan dergelijke fabrieken te Sluis, 's-Heer Arendskerke en Axel, zoodat de commissie de oprichting alleszins kon aanbevelen ook om redenen in de door ons vermelde circulaire aangegeven.

De commissie moet kunnen rekenen op de productie van 250 koeien, wil de fabriek met eenig succes kunnen werken.

Het benoodigd kapitaal bedraagt f12000, waarvan f7500 gedekt moeten worden door de deelnemers ad f30 der koe. Daar het aantal op de vergadering aangegeven koeien nog slechts een 140 koeien bedroeg, werd de gelegenheid tot deelneming verlengd tot 30 Oct. a.s. Wordt het aantal koeien niet belangrijk grooter dan het nu reeds is, dan trekt de commissie zich terug, en zal de totstandkoming wel in den doofpot blijven.

4 Niet leesbaar in knipsel

Aardenburg Coöperatieve Roomboterfabriek komt er niet.

Eens zeer nuttige zaak, van veel belang voor de landbouwers, werd Zaterdagavond in de doofpot gestopt, zo schrijft men ons uit A a r d e n b u r g. De voorlopige commissie n.l. tot oprichting eener roomboterfabriek had als fatale termijn van toetreding gesteld 30 oktober.

Zij had daarom voor de laatste maal opgeroepen de landbouwers uit Aardenburg, Eede, St. Kruis en Oud-Heille, die, zoals bleek, slechts 162 koeien bijeen brachten, hoewel toch 53 meer dan in de laatste vergadering. Aangezien de commissie tot eis had gesteld, dat niet eerder voortgang zou gemaakt worden, voor dat 250 koeien waren aangegeven, achtte zij zich thans van haar vrijwillige, opgenomen taak ontslagen. De roomboterfabriek komt er niet en zal er thans waarschijnlijk nooit komen.

Wij betreuren dat ten zeerste. De landbouwer, die zijn belang begrijpt, had zich moeten aansluiten. De redenen van niet-aansluiting, door velen aangehaald, zijn eenvoudig belachelijk en getuigen meer van onwil en tegenwerking, dan van zucht naar verbetering van bestaande toestanden. Dat een landbouwer de vereiste storting van *f* 30 per koe niet zou kunnen doen, wil er bij mij niet in. Dit is eenvoudig een stok om mee te slaan, andere zou het er nog treuriger uitzien. Men wil een ander wél de risico laten dragen, maar zelf een hand uitsteken, om iets nuttige tot stand te brengen, dat doet een boer in den regel niet.

Het kost heel wat moeite om velen boeren iets aan het verstand te brengen, wat tot verbetering en vereenvoudiging van hun bedrijf moet leiden, en zeker moet men de volharding bewonderen der heren mr. P. C. J. Hennequin, G. A. Vorsterman van Oyen, P. de Muijnk, A.A. de Rijcke, J. de Bruijkere, M. J. de Muijnk en S. Lako, die zich opofferingen en moeite hebben getroost om de zaak tot stand te brengen.

Dat het deze heren aan lust zal ontbreken om nogmaals andere pogingen tot verbetering te vragen, zou hun waarlijk niet kwalijk zijn te nemen. Op grond van de dwaze argumenten, die aangevoerd zijn, word meer en meer de noodzakelijkheid ingezien van beter onderricht bij onze landbouwers. Alleen goed onderwijs is het enige middel, om hen wakker te schudden en om hen te doen begrijpen, hoe zij verandering moeten brengen in toestanden, waarover zij zich zo gaarne beklagen.

1898

Particuliere Stoomzuivelfabriek Eigenaar J. A. Cammaert. 1898 – 1904 (?)

Middelburgsche Courant, 1898-06-11

Nieuwsblad voor Zeeuwsch-Vlaanderen, 11/06/1898; p. 2/4

Aardenburg, 4 Juni. Door den heer J. A. Cammaert te Schoondijke, werd bij J. Jansen alhier aanbesteed het bouwen eener stoomzuivelfabriek, waarvoor werd ingeschreven door de heer I. Maas voor f2780 en P. Omon, voor f2478, beieen alhier woonachtig.
Aan den laagsten inschrijver is het werk gegund.

Vlissingse Courant, 1898-10-19

Vlissingse Courant, 19/10/1898; p.

Naar wij vernemen zal morgen de opening plaats hebben van de nieuwe stoomboterfabriek te Aardenburg. Bij deze plechtigheid zal het Gemeentebestuur aanwezig zijn.

Deze fabriek toehehoorende aan dhr. J. A. Cammaert, te Schoondijke, is door de firma Gebroeders Polak alhier geheel ontworpen en geïnstalleerd.

Door deze firma is ook nog zeer kort geleden de door haar geleverde handboterfabriek te IJzendijke gereconstrueerd in een stoomboterfabriek en de stoomtimmerfabriek van den heer H. J. Ganderheijden en de stoomkoffiebranderij van de firma C. M. Dommissie, beiden alhier, geïnstalleerd.

Opening 'Koningin Wilhelmina'.

Woensdag namiddag werd te Aardenburg voor het eerst in werking gesteld de stoomroomboterfabriek van de heer J. A. Cammaert. Daartoe door de directeur uitgenodigd, werd die opening bijgewoond door het dagelijks bestuur dier gemeente, terwijl *later* op het terrein verscheen het muziekgezelschap *Aardenburgsche fanfaren*.

De fabriek, gesticht op de buitenplaats Steenwijk en waarvoor de werktuigen zijn geleverd door de firma Polak te Vlissingen, ziet er allerkeurigst uit. De heer Van Gent, technisch ingenieur dier firma, gaf een nauwkeurige beschrijving der verschillende werktuigen. Hij liet zien hoe de melk wordt gewogen, gezeefd, gepasteuriseerd, afgeroomd en gekarnd; hoe de boter wordt gekneet en het vetgehalte der melk wordt onderzocht.

Nadat alles in ogenschouw was genomen, werd bij afwezigheid van de burgemeester het woord gevoerd door den heer De Graaff, die te kennen gaf dat het gemeentebestuur met genoegen de stichting dezer fabriek had gezien en zeker genegen was om de bloei dezer instelling zoveel mogelijk te helpen bevorderen. Hij sprak namens het gemeentebestuur de beste wensen uit voor deze stichting en hoopte dat het de heer Cammaert in alle opzichten voordelig moge gaan. De fabriek werd daarop door hem gedoopt met den naam *Koningin Wilhelmina*.

De heer Cammaert dankte de leden van het gemeentebestuur en de bestuursleden der Aardenburgsche fanfaren voor hun aanwezigheid, die getuigde van belangstelling in zijn zaak.

De heer Polak bracht de heer Cammaert dank voor de gelegenheid, welke hem hier was aangeboden om de fabriek van werktuigen te voorzien, terwijl de heer Leenhouts, landbouwleraar te Koudekerke, verklaarde dat deze fabriek in alle opzichten voldoet aan alle billijke eisen. Op verschillende plaatsen in ons land had spreker boterfabrieken bezocht, maar deze spande de kroon. Hij wenste de directeur geluk met zijn stichting en hoopt dat de heer Polak niet alleen in deze provincie, maar ook daar buiten in de gelegenheid zou gesteld worden, om dergelijke machines te leveren. Verder drukte hij den wens uit, dat ook deze inrichting voordeel en gemak moge aanbrenge in het landbouwbedrijf.

Het officiële gedeelte was hiermee afgelopen. De muziek gaf nog vele nummers ten beste, terwijl de directeur zijn genodigden onthaalde op een glas wijn, waarbij nog menige toast werd gedronken op deze nuttige stichting.

Verder weinig gevonden over dit particuliere fabriekje. Jaartal van sluiting is niet gevonden. Eind 1900 – ZZNB 1900-12-06 - was er melding van de veranderingen op het gebied van zuivelbereiding in sommige gebieden van de provincie. Met een lijst van roomboterfabrieken, waarin stond dat; „de jongste is die van Aardenburg .....”) In 1902 wil de directeur Male weg, of toen de fabriek nog bestond ????

Landbouw en Veeteelt. (zie ook volgende blz.)

Aan het rapport van den zuivelconsulent Koert over zuivelfabrieken, waarvan wij in ons vorig no. spraken. is het volgende ontleend

In Zeeland zijn thans 12 coöperatieve zuivelfabrieken, waarvan er 7 met stoom en 5 door handkracht worden gedreven.

Blijkens het verslag over den landbouw in Nederland zijn in Zeeland 28000 koeien en slechts van 2500, dus van een elfde deel, wordt do melk coöperatief verwerkt. Het gemiddelde vetgehalte is goed.

Behalve de coöperatieve fabrieken zijn er in Zeeland nog 4, die op speculatieven grondslag werken. Twee er van, gevestigd te **Aardenburg** en te Schoondijke, zijn zoogenaamde roomstations. Do room gaat vrij naar België en wordt daar verwerkt tot boter.

Het is zeer wenschelijk, dat de aandeelhebbers in zuivelfabrieken den kalftijd hunner koeien zoodanig regelen, dat zoowel in den winter als in den zomer een voldoende hoeveelheid melk verwerkt kan worden. Bij enkele Zenuwsche landbouwers is uit cijfers gebleken, dat de melk-opbrengst der koeien even hoog is op te voeren, wanneer de koeien in het najaar kalveren als in het voorjaar. De kosten van najaarskoeien zijn gewoonlijk wat hooger, maar daartegenover staat, dat de prijzen der boter in den winter ook veel hooger zijn.

Uit de indrukken, die de consulent bij zijne bezoeken aan de Zeeuwsche zuivelfabrieken verkreeg, komt hij tot de conclusie, dat coöperatieve fabriekmatige zuivelbereiding op flinke schaal ook in deze provincie er veel toe kan en zal bijdragen om hot houden van melkvee productiever te maken.

Breskensche Courant, 05/03/1902; p. 2/4

Sluis. In de Vrijdagavond gehouden vergadering van aandeelhouders der Zuivelfabriek alhier, is tot directeur benoemd den heer E. Jansen te Oostburg, met hem stond op de voordracht de heer van Male te Aardenburg.

Nieuwsblad voor Zeeuwsch-Vlaanderen, 20/05/1899; p. 2/4

Aardenburg. Tengevolge van de felle hitte in de schoorsteen van de Stoom-roomboterfabriek ontstond Maandagmorgen een begin van brand aan den zolder en het dak dier fabriek. Door spoedig verleende hulp werd de brand in hare geboorte gesmoord.

Breskensche Courant, 17/07/1909; p. 2/4

Aardenburg. De heer J. van Male, vroeger directeur aan de Stoomzuivelfabriek alhier, heeft te Bolsward aan de Rijkszuivelschool met tweejarige cursus, met goed gevolg het eind-examen afgelegd als directeur aan een boter- en kaasfabriek. Hij heeft tevens aantekening op zijn diploma verworven voor de handelscorrespondentie in de Hoog Duitsche taal.

Opmerking ZHN.:

1899-11-11

In het eerste verslag van de in juni aangestelde Zeeuwsche Zuivelconsulent de heer **L.J.M. Koert** (knipsel) onderstaande lijst. Uit dit verslag en artikel Zwagerman

Lijst van zuivel / boterfabriekjes in Zeeland in 1899 – (met jaartal van sluiting als extra toevoeging)

Boterfabrieken in 1899	start	Coöp / Part.	Jaar van sluiting
Aardenburg (?)	1897	P	190?
Axel (H)	1894	C	1902
Haamstede (?)	1895	C	1902
S-Heerarendskerke (S)	1894	C	1912
Kloosterzande (S)	1892	C	1900
Kruiningen (?)	1894	C	1900
Nieuwerkerk (S)	1892	C	1921
Oostburg (?)	1899	C	1904
Poortvliet (H)	1884	C	1904
Schoondijke	1896	P	1904
Sluis (P)	1891	P	19??
Stavenisse (S)	1895	C	1918
St-Jansteen (H)	1895	C	1901
Wemeldinge (S)	1893	C	1952
IJzendijke (?)	1897	P	1900
Zonnemaire (S)	1891	C	1901

(S) is Stoom

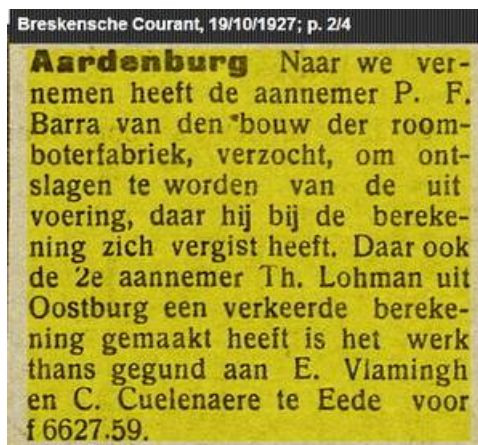
(H) is handkracht

(?) niet bekend

1927

Coöperatieve Roomfabriek

Zie ook knipsel-MAP Zeeuws-Vlaanderen, introductie in het begin en het Roomfabrieken artikel uit 1929 van C. Zwagerman.....

Middelburgsche Courant, 1928-05-31; p.1/8

- Men meldt ons uit Aardenburg:

Dinsdagmiddag is de roomboterfabriek te Aardenburg in bedrijf gesteld.

Nadat in café „*De Roode Leeuw*” de officiële opening had plaats gehad, begaven de vergaderde aandeelhouders én roomleveranciers zich naar de in bedrijf zijnde fabriek ter bezichtiging der verschillende bij het bedrijf gebezigde apparaten. Het bedrijf wordt geleid door de heer De Mérode, gediplomeerd botermaker. Ongeveer 200 KG, room was aangevoerd. De fabriek is berekend op een verwerking van de melk van een 700 tal koeien.

Met het zoeken naar geschikt water heeft men veel tegenslag gehad. Van de 3 artesische putten van pl.m. 25 M diepte, leverden er 2 donkerbruin water en de derde helder, doch zout water. In een vierde put, die tot 83 M. werd geboord, vond men op deze diepte zout water.

Daar de aannemer meenden wellicht op pl.m. . 40 Meter goed water te vinden trachtte men de buis terug te trekken. Deze bleef waarschijnlijk tussen doorboorde steenstukken vast zitten, zodat ze afbrak, waardoor de gedane arbeid te vergeefs was geweest en de put onbruikbaar werd, zodat voorlopig met het bruine water gewerkt wordt.

LAATSTE BERICHTEN

MINISTER KAN

WEDER IN ZEEUWSCH-VLAANDEREN.

Een uur voor den vastgestellten tijd kwam de Minister van Binnenlandsche Zaken en Landbouw hedenmorgen, vergezeld van den Commissaris der Koningin, vertegenwoordigers van de besturen van de Maatschappij ter Bevordering van Ooft- en Tuinbouw, de Z. L. M. en den Chr. Boerenbond te Aardenburg aan en begaf zich het eerst naar de Coop. Roomboterfabriek. Daar de fabriek nog niet aan het werk was, begaf het gezelschap zich naar de kweekerij

Na dit bezoek ging men terug naar de roomboterfabriek, die thans in werking was en waar de heer C. Zwagerman, Rijkstuinbouwconsulent inlichtingen verstreekte. De directeur, de heer Breijaart, wees er den minister op, dat men door achterlijk conservatisme eerst gemeend heeft met tweede hands machines te kunnen volstaan, maar spoedig zou dit moeten veranderen.

AARDENBURG. Opening Roomfabriek

Donderdagmorgen te half tien arriveerde alhier Z. Ex. Minister Kan, vergezeld van de Commissaris der Koningin, alsmede de heer Meijer de Vries, rijksinspecteur voor de werkverschaffing in algemene dienst, benevens besturen van de Maatschappij tot bevordering van Ooft- en Tuinbouw, van de Zeeuwsche Landbouw Mij., en van de Christelijken Boerenbond, ter bezichtiging van enige bedrijven in deze gemeente en omstreken. Aanvankelijk was het bezoek vastgesteld op kwart over tien, en zou allereerst de Roomboterfabriek bezocht worden.

Eerst laat in de avond werd het uur van bezoek gewijzigd, zodat vele bestuursleden van de boterfabriek nog niet aanwezig waren, daar ze des avonds moeilijk te bereiken waren. De rijkslandbouwconsulent, de heer Zwagerman, gaf de hoge bezoekers aanwijzingen omtrent de gang van het bedrijf, dat echter door het gewijzigde uur nog niet in vol bedrijf was. Hierom werd het bezoek onderbroken, om een naast de fabriek gelegen klein fruit aanplant van de fruit- en conservenhandel Cadsandria te bezichtigen.....

Na teruggekeerd te zijn in de Roomboterfabriek werden de bezoekers in de gelegenheid gesteld met het Aardenburgsch product kennis te maken, in de vorm van een beschuit met boter met een kop koffie.

De heer Breijaert een der bestuursleden deelde Zijne Excellentie mee dat men bij de oprichting der fabriek, vreesde weinig medewerking te zullen ondervinden van de veehouders, om welke reden men dan ook met een 2e hands installatie begon. Doch reeds spoedig bleek het conservatisme overwonnen te wezen en thans moet reeds, na 4 maanden bedrijf, de zaak veel uitgebreid worden, daar de aanwezige machines van te geringe capaciteit zijn.....

Breskensche Courant, 14/11/1928; p. 2/4

AARDENBURG.
Alhier had de aanbesteding plaats van de uitbreiding der Coöperatieve Boterfabriek.

De inschrijving was als volgt:

J. A. German, Oostburg	f 3130,—
I. Bossant, Oostburg	f 3075 —
J. Boogaard, Sluis	f 2995,10
J. J. Daansen, Aardenburg	f 2867,—
J. J. Pleys, idem	f 2837,—
Gebr. Maas, idem	f 2661,—
E. Vlaminck, Eede	f 2577,33
A Standaert, Eede	f 2032,50

Aan den laagsten inschrijver is het werk gegund.

— o —

Er waren raadsleden in sommige gemeenteraden, die er tegen stemden, omdat hun woning toch niet aangesloten kon worden!

Anderen waren bang, dat de waterleiding meer industrie in Zeeuwsch-Vlaanderen zou brengen en dan zouden de loonen gaan stijgen!

In Aardenburg bestaat een zuivelfabriek, waarin met slecht, bruin water wordt gewerkt. Maar in datzelfde Aardenburg wilde men de waterleiding niet. Toch vraagt men er nu aan het Rijksbureau voor Drinkwatervoorziening advies, hoe aan goed water voor de fabriek te komen.

Nog 2 Boterfabrieken in het IVde District.

In de Oost- zoowel als in de Westhoek van het IVe District wordt een krachtige actie gevoerd, om, naar het voorbeeld van Aardenburg en Kloosterzande, ook te IJzendijke en Nieuwvliet te komen tot de stichting van Coop. Boterfabrieken. De fabriek te IJzendijke zou de gemeenten: IJzendijke, Waterlandkerkje, Schoondijke, Biervliet en Hoofdplaat bestrijken. Die te Nieuwvliet de gemeenten: Nieuwvliet, Groede, Breskens, Zuidzande, Retranchement en Cadzand. Oostburg ligt op de grens der drie gebieden.

Zie volledig verslag in MAP Zuivelconsulent Zeeland (onder 1929)

Uit verslag van vergadering IJzendijke MC. 1930-04-22

Er zijn gemeenschappelijke vergaderingen geweest, waarin is afgesproken dat er een gemeenschappelijke melkprijs. Verder zijn er grenzen overeen gekomen, zodat men elkaar minder kan beconcurreren bij aanname van nieuw leden / leveranciers – zie bij IJzendijke.

Algemene verg. Coöp, roomboterfabriek te Aardenburg.

AARDENBURG. Maandag had de algemeene vergadering der leden van de Coöp. Roomboterfabriek g.a. te Aardenburg plaats onder voorzitterschap van den heer J. M. Breijaert. Van de 175 leden, vertegenwoordigende 303 stemmen, waren er 169 aanwezig met 294 stemmen. Nadat voor de fabriek alle betalingen waren gedaan bleef er *f* 5862,- over. Het bestuur stelt voor *f* 2290,- te bestemmen voor afschrijving en de resterende *f* 3572,- te bestemmen, om aan de leden 5 cent uit te keeren per geleverde K.G. botervet. Dit voorstel werd z.h.st. goedgekeurd en direct na afloop der vergadering werd dit bedrag den leden ter hand gesteld.

De zaken, zegt de voorzitter, slaan er frisch en gezond voor, en het is overbodig thans nog te storten in het reservefonds. In het afgelopen jaar heeft de fabriek eenige uitbreidingen ondergaan, en is ook een nieuw weegwerktuig aangeschaft, daar het eerst gebruikte, niet steeds nauwkeurig bleek aan te geven.

De rekening over 1930 werd vastgesteld op *f* 155.243,- met een post van *f* 2290,- voor afschrijving.

De balanswaarde per 31 Dec. bedroeg *f* 35.211,- met een reserve post van *f* 2487,-.

De aftredende bestuursleden de heeren O. Noë, J. A. Oosterbaan en C. Sturtewagen werden met resp. 247, 233 en 240 stemmen herkozen.

Als lid van den raad van toezicht werd, wegens periodieke aftreding van den heer Em. Buijck (volgens regl. niet herkiesbaar) op voordracht van bestuur en commissie van toezicht gekozen de heer Eugène Lippens te St. Kruis.

In het jaarverslag lezen we nog, dat gerekend naar gemiddeld 3,1 pct. vetgehalte uit 2100.000 K.G. melk werd geleverd 360.000 K.G. room, waaruit 84.549 K.G. boter werd verkregen, die tegen een doorsneeprijs van *f* 1.71 per K.G. werd verkocht. Deze prijs is tengevolge der daling van den boterprijs in den wereldhandel 28,5 cent minder dan in 1929, doch bijna 10 cent méér dan de gemiddelde prijs van de botermijn te, Maastricht. Deze hooge prijs is voor een groot deel te danken aan den levendigen kleinverkoop, (ruim 10 pct. legen 25 pct. aan winkeliers en 65 pct. in den groothandel). De karnemelk vond in hoofdzaak afzet in België.

Na de rondvraag die niets belangrijks opleverde, heeft de heer, C. Zwagerman een lezing gehouden.

AARDENBURG.

Maandag 21 Maart 1932 hield de Coöperatieve Aardenburgsche Roomboterfabriek haar jaarvergadering, welke als gewoonlijk druk bezocht was.

Uit het aan de vergadering meegedeelde jaarverslag bleek, dat het aantal leden op 1 Januari 1931 bedroeg 173 met 609 koeien; op 1 Januari 1932 waren die getallen 192 leden met 640 koeien.

Van het uit 9 leden bestaande bestuur waren aan de beurt van aftreding de heren J. M. Breij-aert, C. J. Blondeel en A. Lako, die alle drie met nagenoeg algemene stemmen herkozen werden.

Als lid van de Commissie van Toezicht was aan de beurt van aftreding de heer Alph. van Rie, welke niet herkiesbaar was. In zijn plaats werd benoemd de heer R. M. J. Lannoijc.

Daar de Directeur in de bestaande gebouwen ruimte te kort kwam om de nodige onderdelen, hulpstoffen en verpakkingsbenodigdheden te bergen, werd in 1931 een nieuwe bergplaats bijgebouwd.

Omdat in de maanden April en Mei dagelijks meer dan 2000 L. room ontvangen werd, is men genoodzaakt een roombak meer aan te schaffen, daar de bestaande slechts 2000 L. room bevatten konden.

Terrein, gebouwen en machineriën zijn goed onderhouden en bevinden zich in goeden staat. Er werd opgeschreven *f*2176 of 8 pCt. ruim. Artikel 43 der statuten schrijft jaarlijks minstens 3 pCt. afschrijving voor.

In het Algemeen Overzicht wordt gezegd, dat op het ogenblik alle bedrijven de bezwaren moeten ondervinden, welke de economische toestand hun in de weg legt, zodat ook de Aardenburgsche roomboterfabriek haar deel krijgt. De boterprijzen van 1931 geven in vergelijking met die van vorige jaren daarvan een sprekend bewijs. Waren de prijzen bij het begin van het jaar nog bevredigend, in de loop van 1931 daalden deze zodanig, dat de rentabiliteit van het veehoudersbedrijf evenals dat van de akkerbouw geen vermindering meer dulden kan.

De *Algemeene, Nederlandsche Zuivelbond* – FNZ. - laat geen enkel middel onbeproefd om zowel in het binnen- als in het buitenland de nodige afzet van de Nederlandse roomboter te bevorderen. De grote concurrentie van buitenlandse boter bemoeilijkt de afzet ten zeerste en drukt de prijzen belangrijk.

Als gevolg van deze omstandigheid daalde de boterprijs in 1931 zodanig, dat wij ons met een gemiddelde opbrengst van *f*1.38 per K.G. of 83 cent minder dan in 1930 tevreden moesten stellen. De afzet van boter en die van karnemelk ondervond geen moeilijkheden. De verzorging van de room op de boerderijen geeft over het algemeen reden tot tevredenheid. Dit feit komt zeer ten goede aan de kwaliteit der boter.

In 1931 werd 408.292 K.G. room geleverd, waaruit 93.704 K.G. boter geproduceerd werd. Neemt men het vetgehalte op gemiddeld 3.1 pCt., dan zou de geproduceerde boter gewonnen zijn van 2.677.257 K.G. melk.

De opbrengst der boter bedroeg *f*129.416,35½ of ruim *f*1.38 p. K.G.

De onkosten bedroegen in 1931 de som van *f* 16.234,37 of per K.G. 0,173252, in 1930 was dit 0.21821.5.

De Balans per 31 December 1931:

Bezittingen *f* 30.936,74½

Schulden *f* 30.936,74½

Rekening van lasten en baten 1 Januari 1932 - 31 December 1931:

Lasten *f* 140.597,94

Baten *f* 140.597,94

De contróledienst van de *Brabantschen Zuivelbond* controleerde de boeken en de daarbij behorende bescheiden van de administrateur en vond alles in orde: „*De boekhouding was met zorg gevoerd*”. Naar aanleiding van hun bevindingen stelden zij de balans per 31 December-1931 alsmede de rekening van lasten en baten vast over het jaar 1931 op, waarin een voorstel tot verdeling van het brutosaldo is opgenomen.

De leden van de Raad van Toezicht bestaande uit de heren F. Haak-Dieleman, A. van Rie, J. de Rijcke, G. van Hal en Eug. Lippens stellen voor met het verslag van genoemden controle-dienst accoord te gaan. Aldus geschiedde.

Na afloop van het zakelijke gedeelte hield de heer Zwagerman, stichter der fabriek een lezing over eventuele steun per Liter melk en over de Deensche varkensteelt. Op de hem eigen gezellige wijze wist de heer Zwagerman als altijd de vergadering voortdu-rend te boeien.

Breskensche Courant, 17/09/1932:

Raadsvergadering te Aardenburg.

de publieke zitting.

Na heropening der publieke zitting werd niet meer over de gasfabriek gesproken, maar werd even behandeld een verzoek der Roomboterfabriek betreffende haar watervoorziening. Bij het terrein der fabriek gelegen in Bewester Eede bezuiden Sint Pietersdijk, is door eenige boringen geen goed water bekomen, maar aan de andere zijde van den keiweg Aardenburg—Heille, in den polder Bewester Eede bezuiden Sint Pietersdijk heeft men door boring vrij goed water verkregen. Het bestuur vraagt thans vanuit dien put buizen te mogen leggen naar de fabriek en daar deze buizen voor een deel op gemeentegrond zullen komen wordt daartoe toestemming gevraagd, die verleend wordt tegen een jaarlijksche recognitie van f 0,25, waarna de vergadering gesloten wordt.

Breskensche Courant, 27/01/1934; p. 2/4

AARDENBURG.

Oppositie-vergadering.

De oppositie-vergadering, bijeengevraagd om het besluit der Aardenburgsche boterfabriek, in samenwerking met die te IJzendijke betreffende de melkcontrôle van iedere koe afzonderlijk, ingetrokken te krijgen, is mislukt. Met flinke meerderheid werd Donderdag besloten, het genomen besluit te handhaven.

Breskensche Courant, 28/04/1934; p. 2/4

AARDENBURG.

Boterfabriek.

In het bestuur der Roomboterfabriek alhier zijn herbenoemd de heeren C. Sturtewagen en O. Noë en in de plaats van J. Oosterbaan is benoemd de heer F. Haak-Dieleman.

Inplaats van den heer A. de Rijcke, die niet herkiesbaar was, is in den raad van toezicht benoemd de heer A. X. Aernoudts.

ZEEUWSCH-VLAANDEREN W.D.

AARDENBURG. Dinsdag had de algemene jaarlijkse vergadering plaats van de coöperatieve Aardenburgsche Roomboterfabriek G. A. in hotel „de Roode Leeuw”. De periodiek aftredende bestuursleden J. M. Breaert, C. J. Blondeel en A. Lako werden herkozen. In plaats van de heer G. v. Hal die niet herkiesbaar was, werd als lid van de raad van toezicht benoemd de heer A. W. Scheele te Sint Kruis.

Uit het 7e jaarverslag nemen we het volgende over: De vereniging telde op 1 Jan. 1934 229 leden met 704 ingeschreven koeien. 't Vorige jaar bedroeg dit 232 leden met 703 koeien. Voor het onderzoek van de room werden 254 leden opgeroepen, waaraan slechts 81 gevolg gaven; 142 leden gaven geen kennis van hun niet opkomen.

Aan gebouwen, machinerieën en terreinen werd in 1934 *f*1248,- uitgegeven waarvan *f*248,- aan de laagste inschrijver voor de elektrische installatie en *f*1000 als eerste termijn op de nieuwe koelmachine, die door bemiddeling van den Alg. Ned. Zuivelbond werd aangekocht voor *f*3673,- van de firma Grasso te 's Hertogenbosch.

De destijds aangekochte tweedehandskoelmachine voldeed niet meer aan de minste eisen. Door deze uitgaven werd de balanswaarde der fabriek verhoogd tot *f*25.169,-. Na afschrijving met *f*2169,- bedraagt deze thans *f*23000. De afschrijving is voor *f*675 gevonden uit de winst over 1934, en voor *f*1494,- uit de reserve. Het algemeen overzicht is in mineur getoonzet. De ongunstige omstandigheden drukken in steeds sterker mate op het bedrijf. Was in 1933 de uitvoer van boter naar België geblokkeerd thans sedert September 1934 is ook de uitvoer van karnemelk naar België uitgesloten.

De pogingen om een gunstige wijziging in de uitvoermoeilijkheden naar België, voor de fabrieken in Zeeuwsch Vlaanderen, te verkrijgen, zijn nog steeds zonder resultaat gebleven. Dankzij de regeringssteun was de gemiddelde prijs per kg, boter in 1934 *f*1,12½ . (v. j. *f*1,10).

In 1934 werd uit 395.198 kg room 88.818 kg boter gemaakt. Aannemende een gemiddeld vetgehalte van 3.1 pct. betekent dit 2.444.560 kg melk. De boter bracht op bruto *f*12.9350,-. Aan steun werd ontvangen *f*59.491, terwijl aan heffing moest worden betaald *f*88.967 zodat de netto opbrengst bedroeg *f*99.874 of bijna *f*1,12½ per kg.

AARDENBURG. Donderdagmiddag werd in het hotel van den heer S. Cueleuaere een boerinnendag gehouden vanwege de Coöp. Aardenburgsche Roomboterfabriek. Ruim honderd dames waren aanwezig, benevens het bestuur.

De rijkszuivelconsulent voor Zeeland, de heer Zwagerman uit Middelburg, hield een zeer interessante lezing over de voeding van het vee en de winning en behandeling van de room tot deze in de fabriek komt om aldaar verwerkt te worden. Spr. wees op de nuttige functie die de fabriek vervult en die veel werk uit de handen der boerin neemt. Verder deelde spr. mee, dat een verplichte zuivel-kwaliteits-controle is ingesteld die 'aan de zuivelproducten zeer hoge eisen stelt. Slechts de beste productie zal naar het buitenland mogen worden uitgevoerd.

Terwijl de minder fijne zuivelproducten in het binnenland zal moeten worden geplaatst, Vanzelfsprekend zal de prijs voor het minder goede product belangrijk minder zijn dan van de beste kwaliteiten. De heer Zwagerman vestigde er in het bijzonder de aandacht op, dat het personeel der fabriek slechts van goede grondstoffen, goede boter kan produceren, die in de eerste klasse kan worden gerangschikt. Spr. drong er daarom met klem op aan de voeding der koeien, en het winnen en behandelen der room zodanig te doen zijn, dat slechts room van de beste kwaliteit aan de fabriek komt.

Wanneer dat kan worden bereikt kan men op de hoogste boterprijs aanspraak maken wat toch zeker in aller belang is.

Naloop dezer interessante lezing waarvoor de voorzitter, de heer Breijaert, de heer Zwagerman hartelijk dank zegde, werd de roomboterfabriek bezichtigd, waarna de boerinnen nog geruime tijd gezellig samen bleven in hotel Cuelenaere onder het genot van verversingen, welke door het bestuur waren aangeboden.

Aardenburg Feestvergadering.

Dinsdag 31 Mei j.1. werd de Algemene vergadering van de *Coöperatieve Aardenburgsche Roomboterfabriek G.A.* gehouden in de voorkerk der N.-H. Kerk alhier. Daar de fabriek dien dag haar tweede lustrum vierde waren behalve de leden ook hun echtgenoten en een zoon of dochter, benevens verscheidene persoonlijkheden uit de zuivelindustrie uit Zeeland en Noord-Brabant tot deze vergadering uitgenodigd.

Vóór de aanvang der vergadering werden door een dochtertje van het lid M. de Rijcke bloemen aangeboden aan de echtgenote van de Rijkszuivelconsulent, Mevrouw Zwagerman.

De heer J. M. Breijaert presideerde de vergadering, waaraan door pl.m. 500 personen werd deelgenomen. De heer Breijaert opende deze 10e jaarvergadering met een woord van welkom aan alle aanwezigen, waarna men overging tot behandeling der agenda.

Uit het jaarverslag 1937 bleek dat het aantal leden in 1937 met 2 was vooruitgegaan. Het bedrag op 1 December j.l. 244 leden met tezamen 712 koeien. Uit het algemeen overzicht bleek dat het onkostencijfer ruim één cent hoger was dan in 1936. De gemiddelde boterprijs bedroeg in 1937 14 cent meer per kg. dan in 1936 n.l. f 1,35. Uit het bedrijfsverzicht bleek dat werd geleverd 466.370 kg. room, waaruit werd geproduceerd 99.134 kg. boter. Aangenomen dat het gemiddeld vetgehalte van de melk bedroeg 3.1 pCt, dan is dus boter geproduceerd van ongeveer 2.686.460 kg. melk.

Bestuur en administrateur werden op voorstel van de inspecteur bij de Contróledienst van de *Brabantsche Zuivelbond* ontheven van de verantwoordelijkheid voor het gevoerde beheer over het boekjaar 1937.

De bestuursleden J. M. Breijaert, C. J. Blondeel en A. Lako waren aan de beurt van periodieke aftreding. De drie heren werden met grote meerderheid van stemmen allen weer herkozen.

De heer J. Dhont was aan de beurt van periodieke aftreding als Lid van den Raad van Toezicht en was niet meer herkiesbaar. In zijn plaats werd door de Raad van Toezicht aanbevolen de heer G. van Hal, welke dan ook met grote meerderheid, 275 stemmen, werd gekozen.

Vervolgens gingen allen naar de weide van de heer G. Blondeel, waar de fokvedag werd gehouden. Op het terrein voor de boterfabriek werden door de dochters van leden der fabriek onder leiding van Mej. I. Cammaert uit Hulst rijdansen uitgevoerd. De bekende directeur der Aardenburgsche Fanfaren, de heer J. Ros, verleende met enkele muzikanten zijn medewerking. Voor de rijdansen, die, ook al door de leuke costuumpjes, buitengewoon aardig waren, was zeer veel belangstelling.

Daarna werd weer teruggekeerd naar de voorkerk der N. H. Kerk, waar een lunch aan allen werd aangeboden en men tot laat in de nacht zeer gezellig bijeen bleef.

ZEEUWSCH-VLAANDEREN W.O. AARDENBURG.

Donderdag j.l. hield de Coöperatieve Aardenburgsche Roomboterfabriek G.A. te Aardenburg haar algemene jaarvergadering in hotel „*De Roode Leeuw*”. De heer C. J. Blondeel, vice-voorzitter, opende bij afwezigheid van de voorzitter, de heer J. M. Breijaert, deze 11e jaarvergadering. Tegenwoordig of vertegenwoordigd waren 208 leden, die tezamen 320 stemmen konden uitbrengen.

Uit het jaarverslag 1938 bleek dat het ledental op 1 Januari 1939 bedroeg 241, die tezamen 695 koeien hebben ingeschreven. In 1938 werd geleverd 451.870 kg room, waaruit geproduceerd werd 95.329 kg boter. Het onkostencijfer is bijna 1 cent per kg geproduceerde boter hoger dan in 1937, terwijl de boteropbrengst bijna 5 cent hoger was. Voor botervet werd in 1938 gemiddeld uitbetaald *f*1.41 of 7 cent meer dan het vorige jaar.

Het entréegeld voor nieuwe leden werd vastgesteld op *f*3 per lid per koe. De heer C. Zwagerman, rijkszuivelconsulent voor Zeeland, sprak enkele woorden n.a.v. het jaarverslag en de rekening. Dat de rekening zonder op- of aanmerkingen is vastgesteld, bewijst, aldus spr., dat de leden vertrouwen in hun bestuur hebben.

De fabriek van de boeren is er om ten gunste van hen zo voordelig en zo goed mogelijk te werken. De conclusie van spr. over het werk der fabriek is gunstig. De hoeveelheid aangevoerde room is weliswaar minder dan het vorige jaar, doch dit is te wijten aan het mond- en klauwzeer en ten tweede aan de ongunstige voedingsomstandigheden in de afgelopen wintermaanden.

Aan de hand van een drietal grafieken liet spr. de stijging en daling zien van drie factoren, die van invloed zijn op de boter, n.l. kwaliteit, reuk en smaak.

De kwaliteit van de boter is zeer goed te noemen, en behoort tot de beste van de door de Zeeuwsche fabrieken gefabriceerde boter, wat vooral te danken is aan de goede bewerking door het personeel en door het feit dat boter van vee dat op zandgrond graast, doorgaans vaster is dan andere. De reuk en de smaak van de boter is iets minder, doch staat toch nog altijd boven die van de fabrieken te IJzendijke en Kloosterzande. Reuk en smaak zijn nog te verbeteren door:

1e. beter water aan de fabriek, wat door aansluiting bij de binnen korten tijd in Aardenburg aan te leggen waterleiding mogelijk is;

2e verbetering van de kwaliteit van de room, hetwelke weer van verschillende factoren afhangt, die de boeren gedeeltelijk wel, gedeeltelijk niet in de hand hebben.

De boter bracht per kg bij verkoop in 1936, 1937 en 1938 op resp. *f*1.21, *f*1.35 en *f*1.40. Deze stijging is vooral te danken aan genomen regeringsmaatregelen.

Wat de gemiddelde boterprijs betreft, behoort deze fabriek tot de beste van Nederland. Ook de opbrengst van de karnemelk is omhooggegaan. De onkosten zijn zeer gunstig, gunstiger zelfs dan die van reeds 30 jaar bestaande fabrieken in Drenthe, Brabant en Limburg.

Spr. stelde daarna de vraag of de arbeid van de boeren ten opzichte van hun vee voldoende beloond wordt. Spr. moest dit ontkennend beantwoorden. De prijzen zijn dusdanig, dat het

juist genoeg is, om het hoofd boven water te houden, doch wat de fabriek redelijkerwijs kon doen, is gedaan.

Daarna werd het bestuur machtiging verleend, om diverse leden hun lidmaatschap op te zeggen. De administrateur lichtte toe dat het hier 47 leden betreft, die nog op de ledenlijst vermeld stonden en daarop niet meer thuis hoorden omdat zij of vertrokken of overleden waren, of opgevolgd waren door hun zonen.

De Periodiek aftredende bestuursleden Th. Herman, A. Th. Sturm en C. F. Vercairje werden herkozen met resp. 291, 293 en 293 stemmen.

Tot lid van den raad van toezicht werd wegens periodieke aftreding van de heer A. X. Aernoudts, die niet herkiesbaar was, benoemd de heer L. de Bruijkere met 255 stemmen.

Tot slot hield de heer C. Zwagerman een lezing over het onderwerp: „*Waar hangen de winstmogelijkheden van af?*”

- 1) punt noemde spr. een goede verzorging van het weiland. In de regel wordt daaraan nog veel te weinig aandacht besteed.
- 2) Van de prijzen van de diverse producten.
- 3) Van de prijzen van het vee.
Tengevolge van de regeeringsmaatregelen is het verbruik door particulieren van vlees verminderd. Als oorzaak van deze beperking noemde spr. de daling van de kwaliteit van het vlees. Het is van groot belang. dat vanwege de diverse landbouworganisaties maatregelen worden genomen, om de vleesconsumptie te verhogen.
- 4) punt noemde spr. de kwaliteit van het vee zelf, dat nog veel kan verbeteren door minder, doch betere stieren te fokken. waartoe de eerlang te verwachten verplichte stierenkeuringen veel zullen kunnen meehelpen.
- 5) de melkcontrole en
- 6) doelmatige voeding van het vee dat op stal staat. Vooral aan dat laatste punt hoopte spr dat de aanwezigen voldoende aandacht zouden besteden en zoo nodig advies in winnen bij de desbetreffende instanties.

De vice-voorzitter sloot daarop de vergadering met een woord van dank aan de heer Zwagerman voor de interessante en leerzame lezing.

Middelburgsche Courant, 08/05/1940; p. 2/8

KEURING VAN MELKKOEIEN.

AARDENBURG. Dinsdagmorgen had alhier een keuring van melkkoeien plaats. Het aantal ter keuring aangeboden dieren was zeer gering. Als oorzaak daarvan werden door den voorzitter der Aardenburgsche commissie opgegeven, de bijzondere drukke werkzaamheden in het landbouwbedrijf.

De Rijkszuivelconsulent te Middelburg, de heer C. Zwagerman leidde de keuring. Aan het einde gaf hij de commissie die te Aardenburg deze keuring voorbereidde in overweging om het volgende jaar te trachten eenig geld bij elkaar te krijgen bv. van het gemeentebestuur, van de Roomboterfabriek te Aardenburg en van particulieren om daarvan prijzen uit te deelen voor de beste melkkoeien. De belangstelling voor keuringen als deze, die toch van zoo groot belang voor den veestapel zijn, zou er zeker door gestimuleerd worden.

Gegevens uit FNZ Verslagen 1944 / 1951

	1944	1945	1948	1949	1950	1951	Zjb. 1953 < alleen b.
Aardenburg	1.357.383	1.109.593	1.885.000	2.375.814	2.195.171	1.914.384	b.
Kloosterzande	1.070.900	911.281	1.582.497	2.144.864	2.040.571	1.541.540	b, cons.m. en gest.m.
IJzendijke	1.840.949	1.501.802	2.396.955	3.600.000	2.991.233	2.406.322	b, cons.m. en gest.m.

Zeeuwsch Dagblad, 10/02/1953;

AARDENBURG

Lofwaardige daad. Naar wij vernemen heeft het bestuur der Coöperatieve Room-

boterfabriek te Aardenburg het besluit genomen om het zilveren jubileum, dat door deze vereniging dit jaar zal worden gehouden, niet feestelijk te gedenken. De gelden welke voor de grootste feestviering destijds waren uitgetrokken zullen worden bestemd voor de slachtoffers van de watersnood en zullen aan het Rampenfonds ter beschikking worden gesteld. Het betreft hier f 5000,—.

Provinciale Zeeuwse Courant, 03/07/1957; p.

AARDENBURG

Roomboterfabriek G. A. hield vergadering

In hotel „De Roode Leeuw” te Aardenburg werd de algemene jaarvergadering gehouden van de Coöperatieve Aardenburgse Roomboterfabriek G. A. Aan de beurt om af te treden waren de heren C. Verdraeijs en E. Hiel, die zich niet herkiesbaar stelden en de heer de Rijcke, die voor de functie van bestuurslid had bedankt. Herkozen werd de heer C. van Belleghem uit Eede, en tot nieuwe bestuursleden werden gekozen de heren Ach. Buijs uit Waterlandkerkje, A. Buijsse uit Aardenburg en G. Bonte uit Sint Kruis. In de

commissie van toezicht werd benoemd de heer Alph. van de Vijver. In verband met de standarisatie werd besloten het bestuur machtiging te verlenen datgene te doen, wat nodig is om zich bij doorvoering daarvan te kunnen aanpassen. Ook indien de standarisatie (’t brengen van het vetgehalte van de melk op 2½%) niet mocht doorgaan, zullen toch verbouwingen aan de fabriek noodzakelijk zijn om de produktie rendabeler te maken. Ook hiervoor kreeg het bestuur machtiging van de vergadering. De scheidende bestuursleden, die allen sedert de oprichting zitting in het bestuur hebben gehad ontvingen een fraai geschenk.

MOET ZEELAND MELK GAAN AFROMEN?

IN DE HEDEN TE 's-GRAVENHAGE te houden vergadering van het **Productschap Zuivel** zal aan de orde komen een nota van het bestuur van dit productschap inzake de standaardisatie van consumptiemelk in Zeeland. Deze nota komt tot de conclusie, dat standaardisatie van de consumptiemelk in Zeeland (en op Goeree-Overflakkee) technisch mogelijk is.

Voor geheel Zeeuwsch-Vlaanderen wordt deze „*zeer wel mogelijk*” geacht, voor Walcheren „*mogelijk en verantwoord*”, voor Zuid-Beveland „*aanbevolen*”, voor Tholen en St. Philipsland „*zeer wel mogelijk*”, voor Schouwen en Duiveland „*zeker mogelijk*”. Alleen voor Noord-Beveland wordt geschreven, dat wellicht de hoogte van de aan en afvoerkosten een motief kan zijn, standaardisatie niet te bevorderen.

Zoals bekend, werd in 1950 door het toenmalige bedrijfschap zuivel een dergelijk voorstel gedaan aan de minister van landbouw, waarbij echter ook Zeeuwsch-Vlaanderen en Tholen van de standaardisatie werden uitgezonderd.

Huidige positie – zie ook tabel aan einde artikel

In Zeeuwsch-Vlaanderen wordt de melkdistributie momenteel verzorgd door 86 vakslijters (waarvan er 60 melk betrekken van de drie melkfabrieken) en door 138 veehouders, die tevens slijters zijn. Wordt de standaardisatie doorgevoerd, dan zal de distributie voornamelijk moeten geschieden door vakslijters, waarbij voor plaatsen waar dit niet mogelijk is, de veehouders-slijters en -huisverkopers moeten blijven ingeschakeld.

Op Walcheren brengen 5 veehouders -slijters en 8 slijters nog 377 ton melk, die rechtstreeks van de boer komt, in consumptie. 112 slijters betrekken de melk van de 2 fabrieken die er zijn.

Op Zuid-Beveland werken fabrieken te Goes en te Wemeldinge. Hier werken 64 vakslijters, die de melk van de boeren betrekken, 44 veehouders-slijters en 6 vakslijters, die melk van de fabriek afnemen. Ongeveer 5000 ton melk blijft buiten de fabrieken.

Op Noord-Beveland staat geen melkfabriek. De distributie wordt verzorgd door 1 vakslijter (die zijn melk van 'n fabriek elders ontvangt), 4 vakslijters en 11 veehouders-slijters.

Op Tholen en St. Philipsland is geen fabriek gevestigd. De overmelk wordt afgevoerd naar Wouw en Bergen op Zoom. De distributie wordt verzorgd door 4 vakslijters, die de melk van de fabriek, en 12, die ze van de boeren betrekken, terwijl er 24 veehouders-slijters zijn.

De vroeger te Nieuwerkerk staande; melkfabriek is na de ramp overgebracht naar Zierikzee. 14 slijters op Schouwen en Duiveland betrekken de melk van deze fabriek, 21 van de veehouders (met verrekening via de fabriek) en 20 veehouders-slijters.

vervolg op volgende blz.

Bestuur van Produktschap Zuivel concludeert:

Standaardisatie van consumptiemelk is in Zeeland technisch mogelijk

Een nader onderzoek voor Noord- Beveland gewenst

STANDAARDISATIE VAN DE CONSUMPTIEMELK in Zeeland is technisch mogelijk. Dat is een van de conclusies uit de nota van het bestuur van het Produktschap Zuivel, die - zoals gemeld op pag. 1, - vandaag in Den Haag in het Produktschap aan de orde zal komen. Een tweede conclusie is, dat het voor Noord-Beveland aanbeveling verdient nader te onderzoeken, of de hoge kosten van aan- en afvoer, 'n motief kunnen zijn om de melkstandaardisatie niet door te voeren. Voorts wordt in de nota geconcludeerd, dat in de gebieden waar tot standaardisatie wordt besloten, alle boerenmelk, - behoudens die voor opfok en eigen gebruik - aan de fabrieken moeten worden geleverd; in uitzonderingsgevallen zal een karnvergunning moeten worden afgegeven.

Tenslotte trekt het bestuur nog de volgende conclusie:

Van het verbod, dat de melkveehouder niet als slijter mag optreden, kunnen ontheffingen worden verleend indien de consumptiemelkvoorziening ter plaatse anders in gevaar zou komen, en indien de economische of sociale omstandigheden van de betrokken melkveehouder van dien aard zijn, dat hij door dat verbod onevenredig zwaar in zijn bestaansmogelijkheden zou worden getroffen.

Bij invoering van de standaardisatie zullen de veehouders/slijters in het betrokken gebied - voorzover zij niet voór bedoelde ontheffingen in aanmerking komen - voor de keuze komen te staan óf hun veehouders-, af hun slijtersbedrijf voort te zetten. Voorheen werd aan veehouders, die hun slijtersbedrijf afstootten, een schadevergoeding verleend, gebaseerd op de brutowinstmarge over één jaar omzet.

Daar deze vergoedingsregeling niet meer van kracht is, zal overwogen moeten worden, een dergelijke regeling opnieuw vast te stellen.

Uiteraard zal met het verlenen van de nodige ontheffingen en de daarvoor noodzakelijke onderzoeken geruime tijd gemoeid zijn, zodat een ruime overgangperiode in acht zal moeten worden genomen.

Vorm van afzet

- De betaling van de boerenmelk, welke rechtstreeks aan de slijters wordt geleverd, geschiedt naar hoeveelheid, terwijl de melk, welke aan de fabrieken wordt geleverd, betaald wordt op basis van het vetgehalte.

Bij herhaling werd vernomen, dat dit verschil in de vorm van afzet er toe heeft geleid, dat de veebeslagen in het eerste geval vaak zijn gefokt in de richting van een gemiddelde hogere melkproductie, terwijl in het tweede geval bij het fokken naar een gemiddeld hoger vetgehalte is gestreefd. De levering der eerstbedoelde melk aan fabrieken zou bij uitsluitend betalen naar vetgehalte een nadeel voor de desbetreffende veehouders kunnen betekenen.

- Tot dusver wordt in Zeeland weinig gedaan aan kwaliteitsverbetering. Wanneer echter alle melk van veehouders via de fabrieken gaat, zal hieraan de nodige aandacht kunnen worden geschonken.

• **De omstandigheid, dat vele consumenten gewend zijn, de melk direct van de veehouder te kopen en geneigd zullen zijn te continueren, zal het noodzakelijk maken, dit door goede voorlichting en de nodige controle tegen te gaan.**

In november, s.v.p.

• De directies van de zuivelfabrieken zouden het op prijs stellen, mocht tot invoering der melkstandaardisatie worden overgegaan, deze in november te laten ingaan, in verband met de noodzakelijk geachte voorzieningen. Bovendien heeft deze datum het voordeel, dat de omschakeling in de tijd van lage produktie kan plaatsvinden.

• De huidige subsidie op volle melk in Zeeland en op Goeree-Overflakkee is erop gericht, het prijsverschil, dat door het hogere vetgehalte der volle melk ten opzichte van gestandaardiseerde melk zou ontslaan, te overbruggen. De subsidie op volle melk, rechtstreeks door slijters in consumptie gebracht, ligt lager dan voor de volle melk, welke via de fabriek loopt, aangezien bij de eerste categorie geen verwerkings- en aanvoerkosten in aanmerking behoeften te worden genomen.

Indien nu de consument gestandaardiseerde melk gaat gebruiken, kan de waarde van het vrijkomende botervet tot verlaging der subsidie leiden. Voor zover de volle melk thans nog rechtstreeks door de slijter in consumptie wordt gebracht, staan daar dan de aanvoers- en verwerkingskosten der fabrieken tegenover.

Voorts kunnen nog van invloed zijn eventuele aan- en afvoerkosten van buiten de provincie, terwijl er tevens een afwijking van de voor geheel Nederland berekende gemiddelde verwerkingskosten mogelijk is.

In geval van standaardisatie is er van uitgegaan, dat ook in Zeeland voor gestandaardiseerde melk dezelfde subsidie zal gelden als algemeen voor Nederland van kracht is.

• **Ten aanzien van de „burenplichters” (melk, die in de directe omgeving van de boerderij wordt afgeleverd) kan worden opgemerkt, dat deze groep vermoedelijk weinig verandering zal ondergaan bij de invoering der melkstandaardisatie, daar deze meestal zijn gevestigd op plaatsen welke niet door de melkslijters worden bezocht. Eenzelfde figuur vindt men ook elders in Nederland.**

Brieven

Bij de nota zijn overgelegd:

- a) Een brief van de Coöp. melkfabrieken te IJzendijke en Terneuzen, waarvan de voorzitters de standaardisatie aanbevelen.
- b) Twee brieven van de Zeeuwse Melkfederatie, die er op aandringt, Zeeland als volle-melkgebied te handhaven.
- c) Een brief van de kring WestZeeuwsch-Vlaanderen van de Melkfederatie, die tegen de standaardisatie is en o.m. aanvoert, dat de voorzitters van de besturen der fabrieken geen overleg hebben gepleegd en zelf geen melkveehouder zijn.
Deze brief besluit: invoering van standaardisering der consumptiemelk zal betekenen een radicale ontwrichting van de melkvoorziening der bevolking.

Brieven Gewestelijke Raad

Naar wij nog vernemen, heeft de Gewestelijke Raad van het Landbouwschap dit punt besproken en het standpunt ingenomen, dat bij afschaffing van de subsidie op consumptiemelk (die,

zoals bekend, grotendeels, doch niet, geheel zal plaats hebben in deze zomer) geen andere weg dan de aanvaarding van de standaardisatie, die inhoudt afroaming van de melk tot 2½ % vetgehalte.

De Gewestelijke Raad meent echter, dat een weg gezocht moet worden, om de zelfslijtende veehouders toch te blijven inschakelen, al zullen ook deze dan hun slijte, rsmelk van de fabriek moeten betrekken.

Percentage in consumptie gebrachte melk 1956

	fabrieken	veehouders	„burenplicht”
Zeeuws-Vlaanderen	38,9	60,1	1,0
Walcheren	97,1	2,7	0,2
Zuid-Beveland	50,9	48,5	0,6
Noord-Beveland	34,7	65,3	-
Tholen en St. Philipsland	35,0	63,4	1,6
Schouwen/Duiveland	76,7	22,6	0,7

C. Vercreaije te Aardenburg benoemd tot ridder O.N.

Zeer bekende figuur in landbouwkringen

Tijdens de vrijdagmiddag gehouden algemene ledenvergadering van de Coöperatieve Roomboterfabriek G.A. te Aardenburg deelde burgemeester J. M. A. C. van Dongen mee, dat de 68-jarige landbouwer-in-ruste C. F. Vercreaije te Aardenburg, mede-oprichter en voorzitter van de fabriek bij Koninklijk Besluit is benoemd tot ridder in de orde van Oranje-Nassau.

De heer Vercreaije is een zeer bekende figuur in Zeeuwsch-Vlaanderen. Hij is voorzitter van de Fokcentrale „West-Zeeuwsch Vlaanderen” te Oostburg, van de *Gezondheidsdienst voor Dieren in Zeeland*, afdeling West-Zeeuwsch Vlaanderen, van de Stierenhoudersvereniging „*Excelsior*” te Aardenburg en voorzitter en mede-oprichter van de *Vereniging voor Kunstmatige Inseminatie* in West-Zeeuwsch Vlaanderen te Oostburg. Voorts is hij gezworene van ‘t waterschap ‘t *Vrije* van Sluis en bestuurslid van de *Coöperatieve Boerenleenbank* te Aardenburg en van het *Wit-Gele Kruis* te Aardenburg.

Vrijdagavond bracht de fanfare van Aardenburg een serenade aan de heer Vercreaije ter gelegenheid van zijn koninklijke onderscheiding.

Provinciale Zeeuwse Courant, 03/07/1957; p.

AARDENBURG Roomboterfabriek G. A. hield vergadering In hotel „De Roode Leeuw” te Aardenburg werd de algemene jaarvergadering gehouden van de Coöperatieve Aardenburgse Roomboterfabriek G. A. Aan de beurt om af te treden waren de heren C. Vercreaije en E. Hiel, die zich niet herkiesbaar stelden en de heer de Rijcke, die voor de functie van bestuurslid had bedankt. Herkozen werd de heer C. van Belleghem uit Eede, en tot nieuwe bestuursleden werden gekozen de heren Ach. Buijck uit Waterlandkerkje, A. Buijsse uit Aardenburg en G. Bonte uit Sint Kruis. In de	commissie van toezicht werd benoemd de heer Alph. van de Vijver. In verband met de standarisatie werd besloten het bestuur machtiging te verlenen datgene te doen, wat nodig is om zich bij doorvoering daarvan te kunnen aanpassen. Ook indien de standarisatie (‘t brengen van het vetgehalte van de melk op 2½%) niet mocht doorgaan, zullen toch verbouwingen aan de fabriek noodzakelijk zijn om de produktie rendabeler te maken. Ook hiervoor kreeg het bestuur machtiging van de vergadering. De scheidende bestuursleden, die allen sedert de oprichting zitting in het bestuur hebben gehad ontvingen een fraai geschenk.
--	---

Provinciale Zeeuwse Courant, 1959-03-04;

Met ingang van 1 maart 1959 is de fabriek samen gegaan met de fabriek in Kloosterzande.

Afscheid van directeur boterfabriek Aardenburg.

In hotel „De Roode Leeuw” te Aardenburg is afscheid genomen van de directeur van de Coöperatieve Aardenburgse Roomboterfabriek G.A. de heer **J. Van Merode**, die de dienst met pensioen heeft verlaten. Bestuursleden en oud-bestuursleden van de boterfabriek, de directeurs van de boterfabrieken IJzendijke en Kloosterzande, de rijksveeteeltconsulent ir. W. Harmen uit Middelburg en vele andere genodigden waren bij dit afscheid aanwezig.

De leiding berustte bij de waarnemend voorzitter van de gecombineerde roomboterfabrieken Aardenburg en IJzendijke. de heer L. Cammaert uit IJzendijke.

De heer J. van Merode, die deze dag tevens zijn 70ste verjaardag vierde, is vanaf de oprichting in 1928 - dus 31 jaar - directeur van de Aardenburgse boterfabriek geweest. Met ingang van 1 maart j.l. is de fabriek samengegaan met de boterfabriek te IJzendijke.

De directeur van de fabriek te IJzendijke, de heer Van Oers, is nu tevens directeur van de fabriek te Aardenburg. Voor beide fabrieken samen zal te zijner tijd een nieuw bestuur worden gevormd.

Zie over „melkoorlog” e.d. ook bij IJzendijke in *MAP IJzendijke*

STRIJD OM AFZET VAN 12 MILJOEN LITER MELK

In Zeeuwsch-Vlaanderen woedt een „melkoorlog” Kleinere veehouders dreigen hiervan de dupe te worden

Gebrek aan samenwerking en een ongezonde concurrentiestrijd tussen de melkfabrieken in Zeeuwsch-Vlaanderen hebben de laatste maanden een gespannen toestand geschapen in veehouders- en melkslijterskringen in dit gewest. Vijf melkfabrieken voeren achter de schermen een felle strijd om de afzet van 12 miljoen liter melk per jaar. Ook de slijters hebben zich in deze „melk-oorlog” gemengd, waarvan de veehouderij in Zeeuwsch-Vlaanderen de dupe dreigt te worden. Doordat thans vrij grote hoeveelheden Zuid-Hollandse melk in deze streek worden afgezet, kunnen tal van kleinere veeboeren hun melk slechts als industriemelk verkopen, tegen een lagere prijs.

De moeilijkheden in de zuivelsector zijn min of meer een gevolg van de standaardisatie van do consumptiemelk. Een en ander heeft er zelfs toe geleid, dat de drie melkfabrieken in Zeeuwsch-Vlaanderen - Aardenburg, IJzendijke en Kloosterzande - hun lidmaatschap van de Zeeuwse Melkfederatie per 1 januari 1959 hebben opgezegd om in volle vrijheid te kunnen handelen. Een ander ingrijpend gevolg was, dat de Coöperatieve Melk- en Melkproduktencentrale in Zeeuwsch-Vlaanderen, die vóór de standaardisatie de melk opkocht bij de veehandelaren en weer doorverkocht aan de slijters, ongeveer drie maanden geleden overging naar een Rotterdams Melkconcern „De Combinatie”.

Voor de fabriek was het zeer aantrekkelijk een afzetgebied in Zeeuwsch-Vlaanderen te krijgen, ook al omdat de melk daar twee cent per liter duurder is. De hogere prijs, die is doorberekend in de detail- en consumentenprijzen, is indertijd vastgesteld om de slijters in verband met hogere kosten toch een redelijke winstmarge te geven. De Zeeuwse Melkfederatie heeft zich hiervoor toen bijzonder ingespannen.

Faciliteiten

Evenals de fabrieken proberen thans ook de slijters een graantje mee te pikken. Van deze zijde heeft men de fabrieken tegen elkaar uitgespeeld, waarbij de slijters in verschillende gevallen bepaalde faciliteiten verkregen. Door al deze manipulaties is een onbevredigende toestand ontstaan. In de concurrentiestrijd heeft zich behalve de Rotterdamse Combinatie ook de zuivelfabriek Bottema uit Klundert gemengd, die overigens al verscheidene jaren een klein afzetgebied in Zeeuwsch-Vlaanderen heeft. Het gevolg van deze scherp doorgevoerde concurrentiestrijd, waarbij de fabrieken elkaar in geen enkel opzicht weten te vinden, is, dat de kleinere veeboeren er de dupe van dreigen te worden.

Het uittreden van de Zeeuws-Vlaamse Melkfabrieken uit de Zeeuwse Melkfederatie heeft eveneens gevolgen. Dat bleek tijdens de dinsdag in Goes gehouden vergadering van deze federatie. Het is namelijk zo, dat de heffing voor de Melkfederatie - 10 cent per 100 liter melk - door de fabrieken wordt geïnd. Hoe is dat nu geregeld?, vroeg de heer S. Potlet uit Sas van Gent gistermiddag. „De leden in geheel Zeeuwsch-Vlaanderen - ongeveer 750 - betalen aan de fabrieken. Moeten zij nu nog apart aan de Melkfederatie betalen?, zo vroeg hij. Het betreft hier in totaal een bedrag van f 12.000. De secretaris van de Zeeuwse Melkfederatie, de heer C. Zee, deelde daarop mede, dat men contact met de fabrieken zal opnemen om deze aangele-

genheid te regelen. De heer Pollet verklaarde voorts nog, dat de Zeeuws-Vlaamse slijters geen lid blijven, als ze niet weten waar ze aan toe zijn.

Provinciale Zeeuwse Courant 1961-06-30;

IN WEST-ZEEUWSCH.VLAANDEREN

Geen eenheid in coöp. „Eensgezindheid”...

Melkfabriek IJzendijke heeft uitbreidingsplan

„Eensgezindheid” luidde de naam van de coöperatieve zuivelfabriek en melkinrichting te IJzendijke, waarin sedert enkele jaren de coöperaties van Aardenburg en IJzendijke verenigd zijn. Maar de ledenvergadering, die gistermiddag in het jeugdgebouw van IJzendijke werd gehouden gaf nog niet blijk van veel eensgezindheid..... Bij tijd en wijle stond een „groep Aardenburg” fel tegenover een „groep IJzendijke”. Werd er door een lid van de ene partij iets behartigenswaardigs gezegd, dan applaudiseerde de ene groep luidruchtig, terwijl de andere groep veelbetekenend het zwijgen er toe deed. Ook omgekeerd was dat het geval.

Zie vervolg in MAP-IJzendijke

Niets gevonden over sluiting / opheffing od. !!

Bijlage-I

Zierikzeesche Nieuwsbode 30-12-1884; p. 1/2

G.A. Vorsterman van Oyen / Wie was deze persoon ?

-Wij ontvingen dezer dagen een levensbericht van den heer G. A. Vorsterman van Oyen, onderwijzer te Aardenburg, door een oud-leerling. Uit dit levensbericht dat niet in den handel is, blijkt, dat de heer v. Oyen geboren werd op 11 Julij 1836 te Gilse en Rijen en op 15 jarigen leeftijd als kweekeling werd opgenomen aan de Chr. Normalschool te Nijmegen, waar hij drie jaren vertoefde, zijn 4e en 3e rang haalde en volledige toelating verwierf tot het geven van onderwijs in de Hoogduitsche en Fransche talen.

Op aanraden van den hoofdonderwijzer Gerretse aan die school, aanvaardde hij in 1854 de betrekking van hulponderwijzer aan de openbare school te Nieuw Loosdrecht, van daar vertrok hij in 1859 als leraar in de Wis- en Natuurkunde 't gymnasium te Winschoten. Deze betrekking heeft hij slechts kort waargenomen, daar hij op 2 Jan 1860 de betrekking van hoofdonderwijzer aan de openbare school te Aardenburg aanvaardde. Dáár gevoelde hij zich op zijn plaats en wat hij dáár schreef en deed in het belang van het openbaar onderwijs en het liberalisme in het algemeen is te bekend om er verder over uit te weiden. Zijne lezingen over fruitboomen, over landbouwzaken, over boter- en kaasbereiding hebben hem ook op een ander gebied dan dat van het Onderwijs als een man van zijn tijd doen kennen.

Wij vertrouwen dan ook dat op 2 Januari a. s. zijn 25 jarig jubilé hem waardiglijk zal worden gevierd.

Ierseksche en Thoorsche Courant 16-10-1915; p. 1/6

G.A. Vosterman van Oyen overleden.

Op 79-jarigen leeftijd overleed na een ongesteldheid van eenige dagen de heer G. A. Vorsterman van Oyen, door zijn werkkring voor meeste de lezers onzer courant geen onbekende. Oorspronkelijk werkzaam aan het onderwijs, toonde de heer Vorsterman van Oyen reeds spoedig dat hij een man was, van wien meer te verwachten zou zijn dan het werk van een gewoon paedagoog.

In 1859 werd hij leeraar aan het Gymnasium te Winschoten en in 1860 hoofd der School te Aardenburg welke betrekking hij tot 1901 vervulde.

Buiten het onderwijs was de heer Vorsterman van Oyen werkzaam op velerlei gebied vooral met dat van den landbouw. Verschillende studieboeken over wiskunde en algebra verschenen van zijn hand, benevens een boekwerk over de rechtsbronnen van Aardenburg.

In 1878 richtte hij op de eerste vereeniging van aankoop van gewaarborgde kunstmeststoffen, waarvan hij het seretariaat op zich nam, terwijl in 1882 de vereeniging tot bevordering van Ooft- en Tuinbouw in het IVe district oprichte en in 1888 de Maatschappij tot onderlinge verzekering tegen hagelschade. Van beide lichamen was hij de stuwkracht en voerde hij het seretariaat.

Na zijn terugtrekking uit de onderwijzerswereld werd hij in 1892 secretaris-penningmeester van de commissie van toezicht op de proefvelden van Zeeland en in 1893 algemeen secretaris van Z.L.M.

In 1901 werd hij gekozen tot secretaris van de prov. Regelingscommissie voor de paardenfokkerij in Zeeland en later ook tot secretaris van het Stamboek voor het Zeeuwsch-Belgisch trekpaard, later veranderd in het Stamboek van het Nederl. trekpaard Belgisch type.

Van 1906-1913 was hij lid van ons Provinciaal bestuur en van 1909-1913 lid der Tweede kamer.

Na 1913 trok hij zich uit de politieke wereld terug en nam geen mandaat voor het lidmaatschap der Tweede kamer meer aan. Verder was de heer Vorsterman van Oyen medewerker aan verschillende bladen en redacteur van het Weekblad voor Z. Vl. West. deel.

De heer Vorsterman van Oyen is op reis plotseling ongesteld geworden en hoewel zijn verstand tamelijk bevredigend leek, reeds spoedig overleden. Midden uit het werk als het ware weggerukt.

Velen zullen het heengaan van den heer Vorsterman van Oyen betreuren, daar hij een man was van grooten wilskracht, die veel heeft gedaan voor de ontwikkeling van landbouw en veeteelt in onze Provincie.

Bijlage-II

PZC. 1962-03-28

Oud-Voorzitter C. F. Vercraeye overleden

Provinciale Zeeuwse Courant, 28/03/1962; p

De heer C. F. Vercraeye - 73 - te Aardenburg overleden

In de ouderdom van 73 jaar is maandagmiddag te Aardenburg overleden de heer C. F. Vercraeye. De heer Vercraeye nam jarenlang een vooraanstaande plaats in het maatschappelijk leven in Aardenburg in. De overledene, die landbouwer van beroep was, vervulde gedurende vele jaren tal van functies in organisaties op het gebied van landbouw en veeteelt. Hij was onder meer oprichter en jarenlang voorzitter van de coöperatieve roomboterfabriek te Aardenburg, voorzitter van de afdeling Aardenburg van het Wit-Gele Kruis, gezwoorene van het waterschap „Het vrije van Sluis”, keurmeester van de provinciale commissie tot bevordering van rijkswegen van de veefokkerij in Zeeland en bestuurslid van de boerenleenbank te Aardenburg. Bij zijn afscheid als voorzitter van de coöperatieve roomboterfabriek te Aardenburg in 1957 werd hij benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje Nassau. De begrafenis zal donderdag 29 maart a.s. plaatsvinden op de r.-k. begraafplaats te Aardenburg, na een uitvaartdienst in de parochiekerk om half elf.

BIJLAGE-III

De fabriekmatige zuivelbereiding in Zeeland

en de drie roomontvangende coöperatieve zuivelfabrieken in Zeeuws-Vlaanderen.

Bron: Officiëel Orgaan 18 dec. 1929 - nr 51 (DI.-1) / 25 dec. 1929 - nr 52 (DI.-2)

Deel I

Op 15 oktober jl. werd de coöperatieve zuivelfabriek „Eensgezindheid” te IJzendijke geopend. Van nu af aan mag gesproken worden van het klaverblad der drie Zeeuwsch-Vlaamsche room-ontvangende boterfabrieken.

De hotel- en viermarkt te Middelburg.

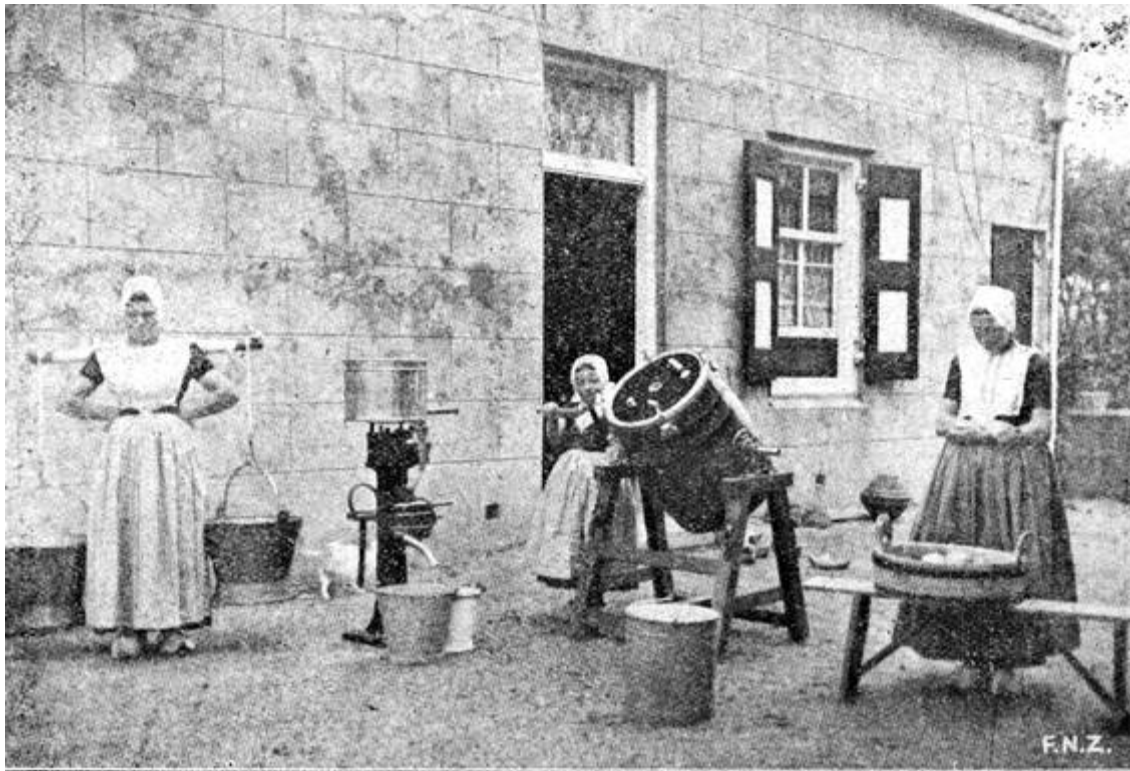
De beide zusterverenigingen te Kloosterzande en te Aardenburg dateren van 1927 en 1928. Deze vorm van fabriekmatige zuivelbereiding is voor ons land zeer bijzonder. De resultaten tot heden verkregen zijn zeer bevredigend. Daarom leek het mij wel interessant, de lezers van het Orgaan iets naders mee te delen over de motieven, die geleid hebben tot het kiezen van deze nu afwijkenden vorm en over de inrichting en werkwijze van deze fabrieken.

Ik wil beginnen met enige historische bijzonderheden.

Zeeland was altijd een akkerbouwende provincie. De akkerbouw was, en is nu nog steeds de specialiteit van de Zeeuwse boer, alsmede van de landarbeiders aldaar. Vroeger was en nu is het dan ook zo, dat, het boerenerf, de dijken en wat land in de onmiddellijke omgeving der boerderij uitgezonderd, alleen dát land als blijvend grasland geëxploiteerd werd, dat door hoogteligging of grondsoort minder geschikt was voor bouwland.

De verzorging van het melkvee en het melken behoorden; ook nooit tot de geliefde werkzaamheden van het personeel.

Moderne hulpmiddelen. Werktuigen voor boterbereiding op Walcheren.

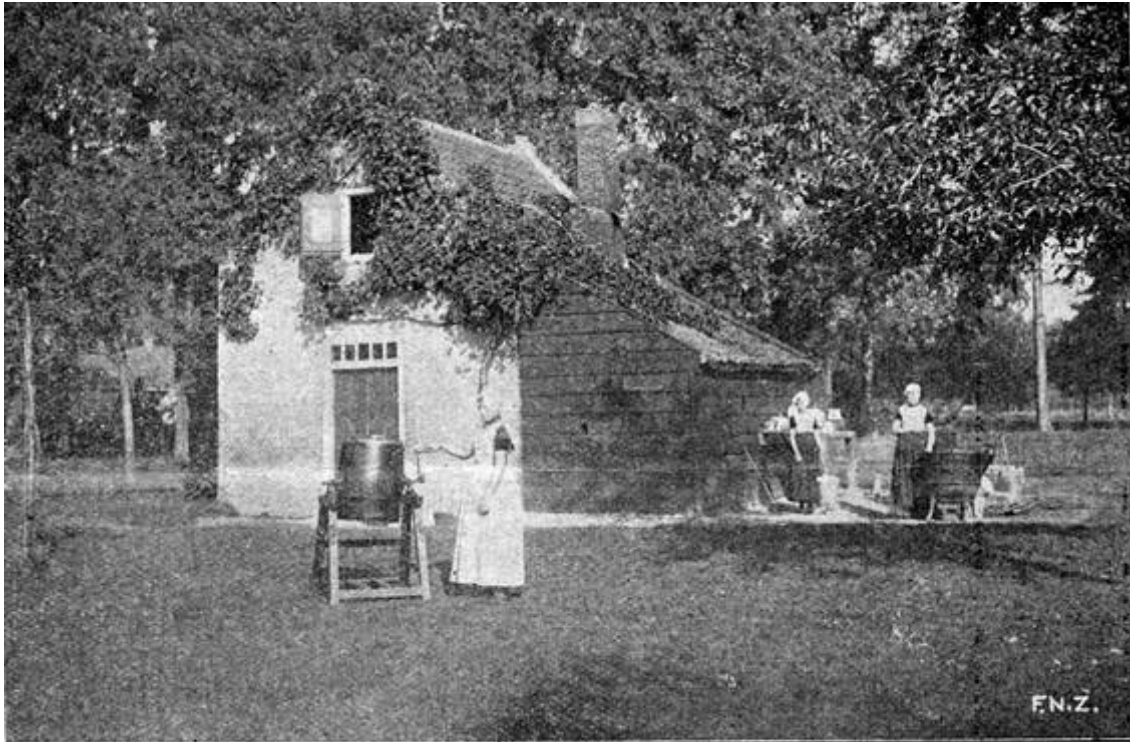
Deze omstandigheden hebben altijd hun stempel gedrukt op de melkveehouderij in Zeeland en eveneens op een uitvloeisel daarvan gedurende de laatste 50 jaar, nl. de ontwikkeling der fabriekmatige zuivelbereiding.

Omstreeks 1880 telde Zeeland op ongeveer 140.000 HA. land in cultuur een veestapel van ongeveer 66.000 stuks, waaronder ongeveer 27.000 melkkoeien. De melk diende gedeeltelijk voor de menselijke consumptie en voor de ook toen reeds vrij belangrijken opkweek van jongvee, werd echter grotendeels op de boerderij tot boter verwerkt. Kaasbereiding kwam praktisch gesproken niet voor. De melk werd in geglazuurde stenen testen in de kelder ter ontroming gezet en de room af genomen, als de ondermelk reeds dik was. Deze room werd twee of drie maal per week, in een door een paard of hond gedreven of met de hand bewogen stoot- of schommelkarn gekarnd. De boter was door primitieve hulpmiddelen, de kleinheid der veestapels en geringe vakkennis, zeer ongelijkmatig en weinig duurzaam. Ze werd in de naaste omgeving der productieplaatsen geconsumeerd.

De afzet geschiedde: op botermarkten in de grotere plaatsen, aan winkeliers, aan particulieren en aan rondrijdende handelaren. De opbrengst was gering, vooral in de eerste zomermaanden, als de productie groot was, en in de herfstmaanden, als het vet der slachtvarkens het boterverbruik sterk verminderde. Op de grotere bedrijven, als daaraan voor akkerbouw minder geschikt land was, werden 8 tot 12 melkkoeien gehouden. Meestal telde het bedrijf echter van 3 tot 8 melkkoeien. De veehouderij werd, terwille van de mestproductie, een noodzakelijk kwaad geacht.

De beweging voor de fabriekmatige zuivelbereiding, die in 1880 zich in alle delen van ons land openbaarde, ging ook aan Zeeland niet geheel ongemerkt voorbij. Verschillende kleine handkracht- en stoomboterfabrieken werden ook daar opgericht. De drijfveren voor die stichting waren gewoonlijk:

- a) het streven naar werkvermindering voor de boerin;
- b) primitieve hulpmiddelen op de boerderij voor de boterbereiding, speciaal slechte kelderinrichting en watervoorziening;
- c) moeilijke afzet der boerenboter en lage prijzen;
- d) moeilijkheden met de bereiding in tijden van geringe melkproductie.

Karnhuis, Victoria tuimelkarn en spoelplaats op een boerderij te Heinkesand.

Sommigen vreesden wel, dat de boerin te veel „dame” zou worden. Vele boerinnen verzetten zich heftig, omdat de inkomsten uit de boterverkoop altijd voor huishoudgeld bestemd waren geweest en ook, omdat ze gaarne met de boter ter markt gingen. Veeltijds stelde men geen vertrouwen in de directeur van een fabriek. De boeren hadden bezwaren tegen de fabrieks-ondermelk, die veel minder goed voor de kalveren zijn zou.

Deze veronderstelling bleek juist te zijn en heeft de fabriekmatige zuivelbereiding in Zeeland veel afbreuk gedaan. Velen wilden er ook niet aan, zelf in de huishouding fabrieksboter te gebruiken. De bezwaren om de fabrieksboter af te zetten werden breed uitgemeten en bleken in Zeeland niet gemakkelijk te overwinnen. Tenslotte kwam, in verband met de verspreide ligging der boerderijen en de slechte wegen, het transportbezwaar ook dikwijls sterk naar voren.

Tenslotte deed, tegelijkertijd met de ideeën over fabriekmatige zuivelbereiding, de handkrachtcentrifuge haar intrede in Zeeland. Dit gaf arbeidsbesparing en een verhoogde boterproductie en ook verbetering van de kwaliteit.

Onderstaande tabel geeft bijzonderheden omtrent de geschiedenis der fabriekmatige zuivelbereiding in Zeeland.

In 1890 wordt melding gemaakt van het bestaan van een zuivelfabriek in Zeeland, n.l. te Zonnemaire.

In 1898 bestonden de volgende fabrieken :

Poortvliet	Coöp. Handkrachtfabriek .	Ongeveer	10.000	kg	boter
Stavenisse	Coöp. Stoomkrachtboterfabriek	"	11.000	"	
Nieuwerkerk	Coöp. Stoomkrachtboterfabriek .	"	56.000	"	
Zonnemaire	Coöp. Stoomkrachtboter- en kaas fabriek met ontromingsstation te Haamstede	"	5.000	"	kaas
Wemeldinge	Coöp. Handkracht boterfabriek .	"	8.000	"	boter
Kruiningen		"	1.800	"	"
's Heer-Arendskerke	Coöp. Stoomkrachtboterfabriek	"	21.000	"	"
Sluis	N.V. Stoomboterfabriek	"	15.000	"	"
Axel	Coöp. Handkracht boterfabriek . . .	"	12.000	"	"
Hontenisse	Coöp. Stoomkracht boterfabriek .	"	43.000	"	"
St. Jansteen	Coöp. Handkrachtboterfabriek . .	"	10.000	"	"

In 1904 bestonden de fabrieken in Poortvliet, Kruiningen en St. Jansteen reeds niet meer.

Fabrieken waren echter nog tot stand gekomen te:

Middelburg	Part.	Stoommelkinrichting en	boterfabriek
Idem	"	"	"
Vlissingen	"	"	"
Souburg	"	Handkrachtmelkinrichting	"
Aardenburg	"	Handkrachtboterfabriek	
Oostburg	"	"	
Schoondijke	"	"	
IJzendijke	"	"	

In 1907 bestonden de fabrieken te Zonnemaire, Axel, Aardenburg, Oostburg, Schoondijke en IJzendijke ook niet meer. In Kruiningen was een particuliere fabriek voor kaasbereiding tot stand gekomen.

Tussen 1907 en 1918 werden nog de volgende fabrieken opgeheven: Stavenisse, Nieuwerkerk, Haamstede, 's Heer-Arendskerke, Sluis, Hontenisse, Souburg.

Daarna hadden nog de volgende veranderingen plaats: De opgeheven coöp. stoomboterfabriek te Nieuwerkerk werd als particulier bedrijf opnieuw geopend. Een particuliere melkinrichting en boterfabriek- te Middelburg ging over aan een coöperatieve vereniging.

Dat de fabriekmatige zuivelbereiding in Zeeland niet als in de meeste andere delen van ons land tot ontwikkeling kwam, moet aan de volgende oorzaken worden toegeschreven.

1. De melkveestapel was en bleef in de meeste delen van de Provincie te dun.
2. De voorwaarden voor de ontwikkeling van de melkveehouderij waren in deze vruchtbare akkerbouwprovincie niet gunstig.
3. Van de vroeger opgeheven fabrieken hebben zeer vele gesukkeld met :
  1. hoge transportkosten der melk;
  2. moeilijkheden bij de afzet der boter;
  3. ondeskundig personeel;

4. te geringe melktoevoer en daardoor hoge bedrijfskosten;
4. in de oorlogsjaren heeft een tijdelijke, zeer sterke vermindering van de veestapel plaats gehad.

De moeilijke levensomstandigheden voor de zuivelfabrieken in Zeeland waren oorzaak, dat ook het verenigingsleven op zuivelgebied daar een kort en kwijnend bestaan heeft gehad. Het Botercontrôlestation in Zeeland heeft bestaan van 1904 tot 1913. De Zeeuwse aangeslotenen zijn toen overgegaan naar Eindhoven.

De botermarkt te Maldegem (België)
waar vroeger heel wat boter van de nu bij Aardenburg aangesloten veehouders verkocht werd.

De Bond van Coöperatieve Zuivelfabrieken in Zeeland bestond slechts over de jaren 1901 en 1902.

De tegenwoordige toestand op het gebied van de melkveehouderij en zuivelbereiding in Zeeland kan als volgt omschreven worden:

Van de Zeeuwse cultuurgrond bestaat ongeveer 24% uit blijvend grasland. Op Walcheren, het meest uitgesproken weidegebied, is dit 54 %; op Noord-Beveland slechts 13 %.

Dit weiland, benevens ongeveer 9000 H.A. klaver en kunstweide, dient 's zomers voor de voeding van een rundveestapel van ongeveer 75.000 stuks, waaronder ongeveer 25.000 melkkoeien en bovendien van ongeveer 25.000 paarden. Bovendien wordt daarvan het hooi voor de winter gewonnen. De hooirantsoenen van het Zeeuwse rundvee zijn echter 's winters meestal zeer klein. In de maanden oktober, november en december spelen bovendien de suikerbietenkoppen en -bladeren een grote rol bij de veevoeding.

De jaarlijkse melkproductie in Zeeland bedraagt op ongeveer 6000 bedrijven naar schatting 90 miljoen kg.

Deze melk krijgt de volgende bestemming :

Voor de menselijke consumptie	20	miljoen	kg. is	12 %
Voor de kalveren en ander vee	6	"	"	6 ½ %
Naar de fabrieken (4 milj. kg consumptiemelk inbegrepen)	25	"	"	27 ½ %
Voor de boterbereiding op de boerderij	43	"	"	48 %

De volgende fabrieken bestaan thans:

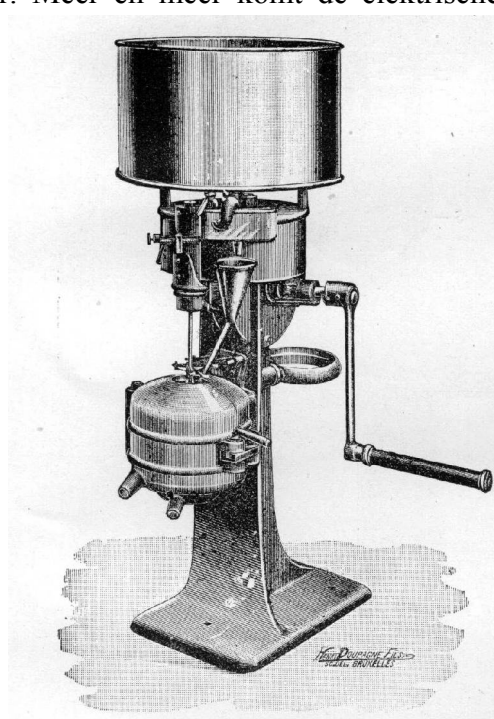
Nieuwerkerk	Part. Roomboterfabriek	Ongeveer 3	miljoen	kg. melk
Wemeldinge	Coöp. Motorboterfabriek	" ¾	"	"
Goes	Coöp. Melkproductenfabriek	" 1¼	"	"
Middelburg	Coöp. Melkinrichting. en Zuivelfabriek	" 4	"	"
Middelburg	Part. Melkinrichting en boterfabriek	" 2	"	"
Vlissingen	Part. Melkinrichting en Zuivelfabriek	" 1½	"	"
Kloosterzande	Coöp. Roomontvangende fabriek	" 1¼	"	"
Yzendijke	Coöp. Roomontvangende fabriek	" 1½	"	"
Aardenburg	Coöp. Roomontvangende fabriek	" 2¼	"	"

Bovendien gaat er van Schouwen nog ongeveer 1½ miljoen kg. melk naar Rotterdamsche fabrieken, 3 milj. kg van Tholen naar een tweetal Brabantse fabrieken en 2 milj. kg. van Walcheren naar Rotterdam.

Op de Zeeuwse boerderijen wordt dus thans nog ongeveer 1½ milj. kg. boter gemaakt. Algemeen worden daarvoor centrifuges en tuimelkarntjes gebruikt. De meest gebruikte centrifuge is de Melotte voor 175 tot 225 Liter per uur. Meer en meer komt de elektrische drijfkracht in gebruik.

De Zeeuwse boerin, die nog boter maakt en die in de regel met het vrouwelijk personeel voor het melken, de boterbereiding en -verkoop, de verzorging van kalveren, kippen en varkens zorgt, heeft dan ook gewoonlijk een zeer druk leven.

De boerenboter wordt in de regel voor meer dan 95 % in de naaste omgeving der productieplaats verbruikt. Ze wordt verkocht in kleine hoeveelheden op een tweetal veilingen te Zierikzee en te Oostburg. Voorts een steeds afnemend kwantum op de om zijn schoonheid en rijkdom aan klederdrachten wereldvermaarde botermarkt te Middelburg.

Mélotte Handcentrifuge

Een deel wordt aan particulieren afgeleverd. De meeste boter wordt in winkels geleverd of aan rondrijdende handelaren verkocht. Ruilhandel met boter komt nog voor en dikwijls is de eierafzet op ongezonde wijze aan de boterhandel vastgekoppeld. De prijsbepaling der boerenboter, die niet op markten of veilingen verkocht wordt, is een tot op heden onopgelost vraagstuk.

Het 33 jaar in gebruik zijnde gebouwtje der coöperatieve boterfabriek te Wemeldinge.

De boterprijzen in de; verschillende delen der provincie lopen dan ook zeer uiteen. Op Walcheren zijn ze tijdelijk veel lager en tijdelijk heel wat hoger, dan die van de fabrieksboter. Vooral in Zeeuwsch-Vlaanderen en op Zuid-Beveland zijn die prijzen dikwijls nogal wat lager.

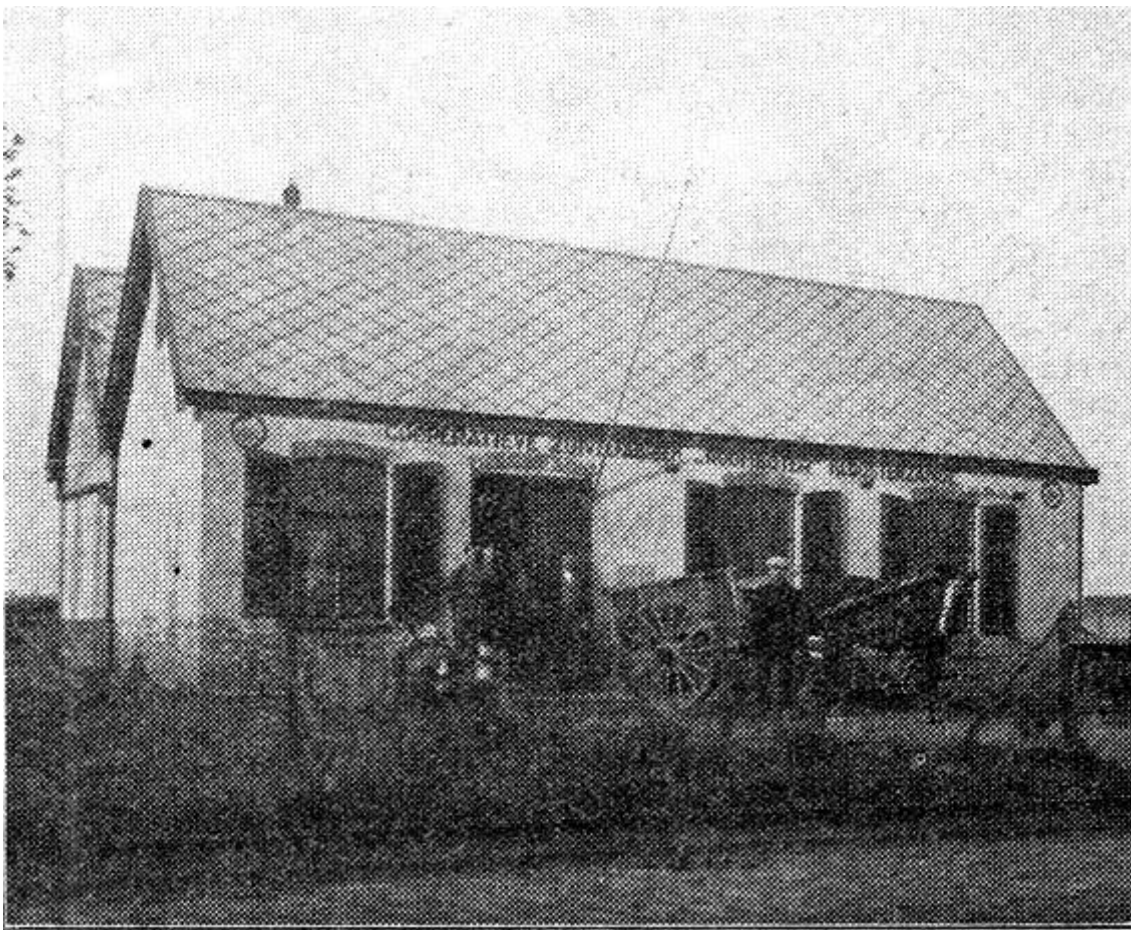
Hier volgt een staatje met enige gegevens over de laatste jaren.

		Gemiddelde prijs voor 52 weken		
		1926	1927	1928
Fabrieksboter	Roosendaal	1.97	2.03 ⁵	2.12 ⁵
Boerenboter	Zierikzee	?	1.94 ⁵	2.10 ⁵
"	Middelburg	2.02	1.99	2.08 ⁵
"	Goes	1.87 ⁵	1.81 ⁵	1.93
"	Oostburg	1.64	1.68 ⁵	1.81
"	Hulst	1.67	1.70	1.81

Deel II

Ondanks het feit, dat in Zeeland de in de jaren 1890 tot 1900 gestichte zuivelfabrieken vrijwel alle moesten worden opgeheven, bleef toch ook in dit akkerbouwgewest de behoefte aan gemeenschappelijke zuivelbereiding bestaan.

Op Schouwen en Duiveland ontstond een particulier bedrijf en kwam Rotterdam om melk. De meeste zetten hier de centrifuge op stal. Op Tholen kwamen sedert een paar jaar twee Noord-Brabantse fabrieken om de melk. Gevolg: de boterbereiding op de fabriek is vrijwel verdwenen. Op Zuid-Beveland gaat de kleine motorkrachtfabriek te Wemeldinge een nieuwe fabriek bouwen met veel groter capaciteit, om misschien ook straks roomlevering te gaan toelaten. In Goes een grote melkprouctenfabriek geopend. die de melk van Westelijk Zuid-Beveland hoort te verwerken.

Coöp. Boterfabriek te Kloosterzande, na de vergroting in 1928.

Op Walcheren is de coöperatieve melkinrichting een krachtig bedrijf. Daarnaast heeft men echter ook nog tamelijk belangrijke particuliere bedrijven, melkverkoop naar Rotterdam en vrij veel boterbereiding op de boerderij (ongeveer 30 % melk).

In Zeeuws-Vlaanderen werd tot voor twee jaar alle niet voor de consumptie benodigde melk op de boerderijen tot boter verwerkt.

Onderstaande gegevens kunnen enig beeld geven van de betekenis van melkveehouderij en zuivelbereiding voor deze streken.

Oostelijk Zeeuws Vlaanderen.

Blijvend weiland 13 % van de cultuurgrond.

Veehouders 1750. Runderen 17000 stuks. Melkkoeien 5100. Melkproductie 19 milj. kg. per jaar. Voor consumptie en jongvee 6 milj. kg. per jaar. Voor boter op de boerderij 13 milj. kg. per jaar.

Westelijk Zeeuws-Vlaanderen.

Blijvend grasland 16% van de cultuurgrond. Veehouders 1000. Runderen 15000. Melkkoeien 4000. Melkproductie 15 milj. kg. per jaar. Voor consumptie en jongvee 3½ milj. kg. per jaar. Voor boterbereiding op de boerderij 11½ milj. kg. per jaar.

De totale boterproductie bedroeg voor enige jaren ongeveer 850.000 kg per jaar of 11 kg. per hoofd der bevolking.

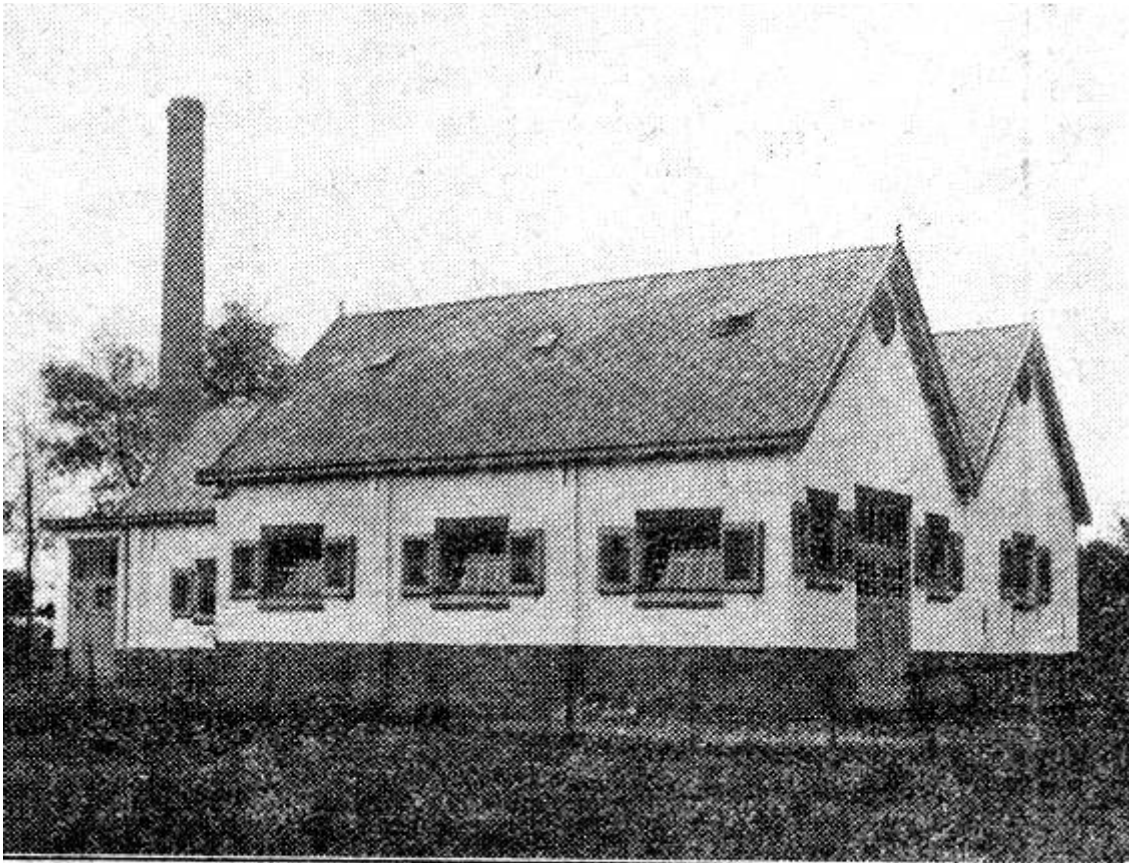
In deze gebieden werd sedert 1924 de stichting van coöperatie, roomontvangende boterfabrieken gepropageerd. Vooraf was vastgesteld, dat het onmogelijk was grotere centrale boter- en kaas of melkproductenfabrieken te stichten. Ook was bekend, dat de uitgebreide jongvee-aanfok, die in het akkerbouwbedrijf thuis hoort en de belangrijke varkensfokkerij, de ondermelk moeilijk konden ontberen en in de meeste gevallen deze behoorlijk tot waarde konden brengen.

Het stelsel: fabrieken, die alleen room ontvangen en die geen afvalproducten terug leveren, werd nu gekozen om de volgende voordelen.

1. De transportkosten blijven binnen redelijke grenzen. Alle leden krijgen een dubbel stel bussen, elk van 10 liter inhoud. In plaats dat nu b.v. 100 liter melk van de boerderij naar de fabriek gaat en op dezelfde dag 85 liter ondermelk weer terug wordt, 's zomers 6 maal per week en 's winters 4 maal, in één reis 1,5 liter room vervoerd. De roomontvangende fabriek te Aardenburg ontving het eerste boekjaar ongeveer 200.000 kg room. Om deze aan te voeren, hebben 2 auto's elk (30 X 6 + 22 X 4) X 60 K.M. is 16080 K.M. afgelegd. Was Aardenburg een melkontvangende fabriek geweest, zo zou de afgelegde weg voor elke auto 32160 K.M. hebben bedragen en de te vervoeren vracht 1.3 milj. kg. heen en 1.1 milj. kg. terug. Daarvoor waren zeker 4 auto's nodig geweest. Het roomtransport kost Aardenburg nu ongeveer 7 cent per kg boter of omgerekend ongeveer 25 cent per 100 kg melk. Bij melktransport werd dat zeker ongeveer f 1,- per 100 kg. Hierbij moet ook gerekend worden met het feit, dat veel Zeeuwse hofsteden vrij ver van de weg liggen. Het brengen van de volle melk naar de weg en het enige uren later weer terughalen van de ondermelk, moet meestal met kar en paard geschieden. Dat is gedurende drukke zaai- en oogstperioden zeer bezwaarlijk. De kleine roombusjes kunnen op de fiets naar de weg gebracht worden.
2. De warme, verse ondermelk is direct na het melken en centrifugeren beschikbaar voor kalveren en varkens. Vooral voor zeer jonge kalveren en biggen moet de waarde hiervan niet onderschat worden. Het product wordt altijd vers *vervoerd*. Waar de Zeeuw alle kalveren aanhoudt en in Zeeuwsch-Vlaanderen veel biggen kweekt, weegt dit voordeel zeker op tegen het nadeel, dat men de melk zelf centrifugeren moet.
3. De stichtingskosten van een moderne roomverwerkingsfabriek zijn zeer belangrijk lager dan van een gewone boterfabriek. Een fabriek, die een capaciteit heeft van 200.000 kg. boter per jaar, met eenvoudig huis voor de directeur en twee vrachtauto's, geheel modern ingericht, vraagt aan stichtingskosten f 50.000 á f 55.000.

4. De exploitatiekosten zijn belangrijk minder, vooral doordat men met veel minder personeel toe kan en veel minder brandstof behoeft.
5. De roombusjes worden aan de fabriek grondig gereinigd en uitgestoomd.
5. Het is veel gemakkelijker een kleine hoeveelheid room op de boerderij, vóór aflevering naar de fabriek, goed te verzorgen, vooral goed te koelen, dan een grote hoeveelheid melk. Het koelen en zo lang mogelijk apart houden van ongelijk oude room, blijkt dan ook in de praktijk geen grote bezwaren op te leveren.

Coöp. Boterfabriek Aardenburg.

Natuurlijk brengt de roomverwerking niet uitsluitend voordelen met zich. De volgende bezwaren kunnen worden genoemd.

1. De melk moet op de boerderij ontroomd worden. De ontroming geschiedt daar niet zo scherp als aan de fabriek. Wanneer de roomfabrieken enige tijd zorgvuldiger ontroming op de aangesloten boerderijen gepropageerd zullen hebben, neem ik toch aan, dat gemiddeld een ons boter per 100 kg melk minder gemaakt zal worden. Natuurlijk is dit niet verloren. Het ontromen kost ook tijd en geld. Gemiddeld kost een goede handkrachtcentrifuge f 200.- en gaat 15 jaar mee. Met onderhoud wordt dat per bedrijf ongeveer f 30.- per jaar of 10 cent per 100 kg melk. Ook het tweemaal per dag reinigen vraagt zijn tijd. Dit weegt echter meer dan ruimschoots op tegen de groter moeite van melktransport van en naar de weg en bussen schoonmaken.
2. Bij niet goed reinigen der centrifuges is er gevaar, dat de room minder deugdelijk wordt. Dit valt in de praktijk mee en is door controle en opvoeding nog veel te verbeteren.

3. Het bemonsteren, wegen en onderzoeken van de room eist meer zorgvuldigheid dan bij melk. De ervaring leert, dat deze moeilijkheden verre van onoverkomelijk zijn. De room wordt tot $\frac{1}{10}$ kg nauwkeurig gewogen; daarna elke zending bemonsterd uit de busjes. De verzamelmonsters worden 's zomers één maal per week en 's winters één maal in de 14 dagen, onderzocht met de Hammerschmidt butyrometer.
4. De meeste zorgen gingen in de richting van de kwaliteit der boter van deze fabrieken. De minder goede kwaliteit der boter uit de Amerikaanse, Nieuw-Zeelandse en andere buitenlandse *creameries* maakte velen uit de zuivelwereld huiverig voor de boter der eerste Zeeuwse room-ontvangende fabrieken. Het gelukte slechts met moeite voorlopig bij een zuivelverkoop-vereniging onder dak te komen en aan de botermijn te Roosendaal was men zeer gereserveerd. Zelf was ik op dit punt ook niet geheel gerust. Ik wist wel, dat de minder goede kwaliteit der boter uit de Amerikaanse creameries hoofdzakelijk het gevolg was van het leveren van veel te oude mengroom, maar was toch niet geheel zeker of de roomverzorging op de boerderijen en vooral de reiniging van de centrifuges voldoende zouden blijken.

Ook in deze zijn de voorlopige resultaten zeer gunstig. De beide fabrieken, te Kloosterzande en Aardenburg zijn deze zomer, na een proefperiode van ongeveer een jaar, als lid ingeschreven bij de Nationale Zuivelverkoopcentrale te Amsterdam. De Directeur schreef mij hierover het volgende :

„Aanvankelijk was ik bevreesd, dat de kwaliteit der boter de toets der critiek niet zou kunnen weerstaan. De kwaliteit is echter werkelijk meegevallen.“

Het rapport van de boter van Kloosterzande van deze vereniging luidde als volgt:

Van Uw fabriek werd de boter over de eerste 3 kwartalen van 1929 als volgt gekeurd:

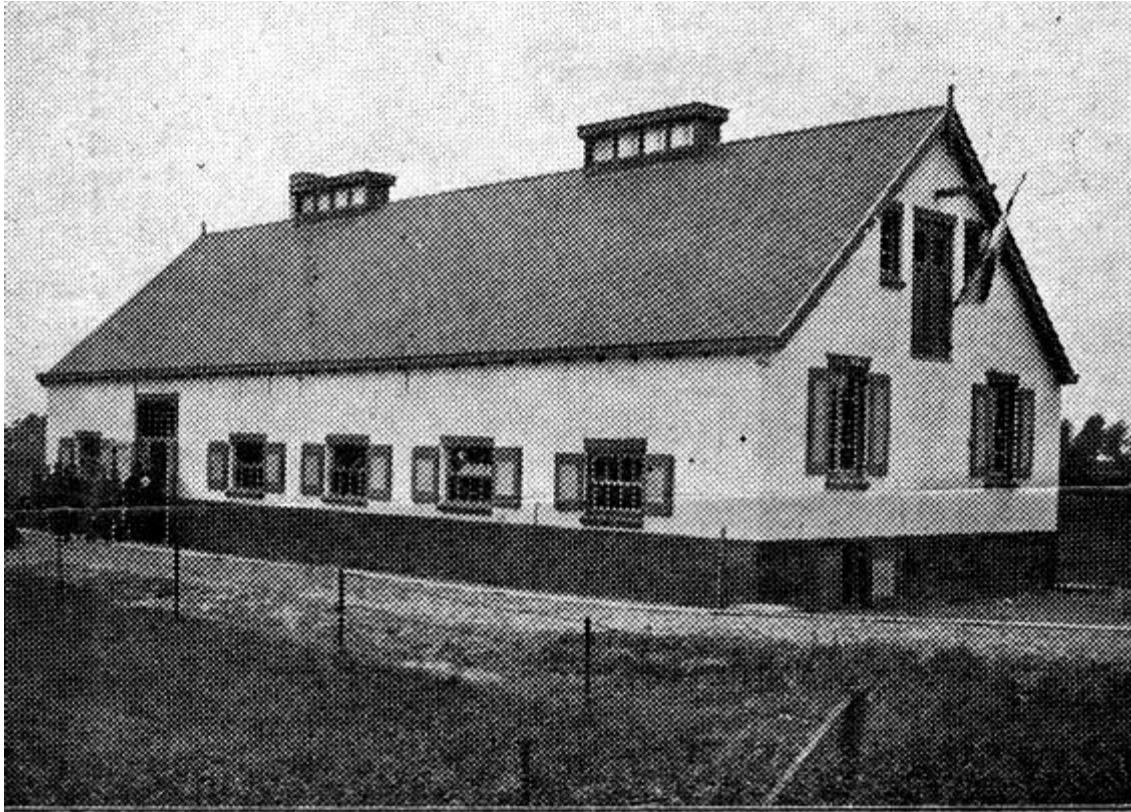
		Kloosterzande			Gemiddeld van alle inzendingen der leden
In Klasse	I	11	maal	30 %	69,5 %
	Ib	21	"	60 %	20 %
	II	4	"	10 %	9,4 %
	III	-			0,2 %
	IV	-			0,1 %

Aardenburg neemt geregeld deel aan de boterkeuringen van den Brabantschen Zuivelbond. De behaalde punten komen ongeveer overeen met het gemiddelde van alle aangesloten fabrieken.

Het is mijn overtuiging, dat de kwaliteit nog zal verbeteren door de systematische gevoerde propaganda voor goede roomverzorging op de boerderijen.

In Westelijk Zeeuwsch-Vlaanderen bestond voorlopig geen animo voor het stichten van zuivelfabrieken. Daarom werd, in samenwerking met de heer A. Collot d'Escury, zoon van wijlen de bekende F.N.Z.-voorzitter, in de omgeving van Kloosterzande een krachtige propaganda gevoerd. Deze pogingen slaagden. In april 1927 werd de eerste roomontvangende fabriek te Kloosterzande geopend.

De nieuwe Coöp. Roomboterfabriek te IJzendijke gezien vanaf den weg.

Door 45 leden werden 125 aandelen genomen. Alleen veehouders werden als aandeelhouders toegelaten. Op elk aandeel rustte de verplichting per jaar ten minste 100 kg en ten hoogste 150 kg botervet te leveren. De geldelijke aansprakelijkheid per aandeel was f 60.-. Bij overlijden, beëindiging van het bedrijf of verhuizing buiten het werkgebied der vereniging, hield ook de leveringsplicht op. Deze soepele regeling was oorzaak, dat vele leden gemakkelijk hun coöperatievrees overwonnen. Na 1 jaar telde Kloosterzande 50 leden met 133 aandelen.

Het eerste jaar werden 15.000 kg boter en 54.000 kg karnemelk geproduceerd. Aan het einde van 1928 waren er 64 leden met 170 aandelen; thans zijn er 99 leden met 247 aandelen. In 1928 werden 31.000 kg boter en bijna 90.000 kg karnemelk geproduceerd. Er kon toen gemiddeld f 2.10 per kg botervet betaald worden plus 2 cent per kg ondermelk. Bovendien had een extra afschrijving plaats gehad van ongeveer 10 cent per kg botervet.

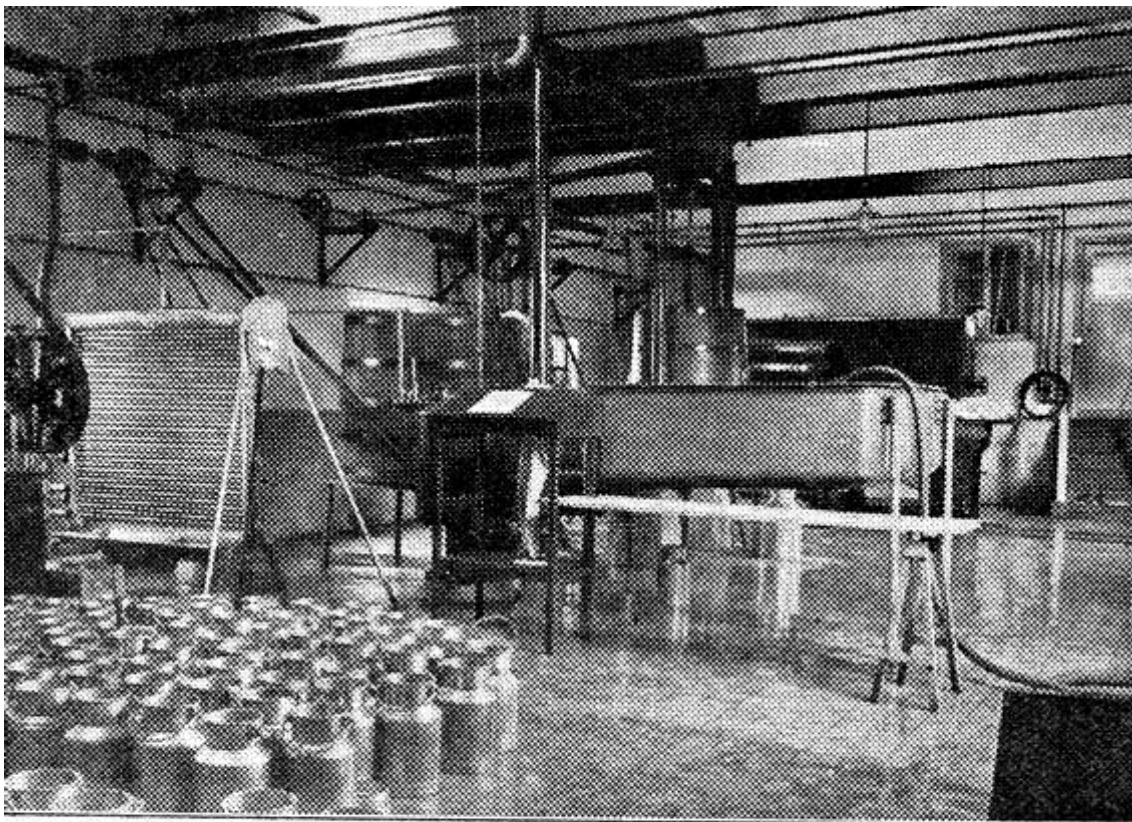
De stichting van het eenvoudige fabriekje, met werktuigen uit de tweede hand, had ongeveer f 8000 gekost. In 1928 was reeds een grote uitbreiding nodig, en werden verschillende nieuwe werktuigen aangeschaft. De totale stichtingskosten bedragen thans ongeveer f 20.000, waarvan op 1 febr. 1929 reeds f 6000 afgeschreven was.

Aardenburg volgde als tweede en begon in mei 1928 met 64 leden en 224 aandelen te werken. Deze fabriek was direct heel wat groter opgezet, toch werden ook hier weer de meeste werktuigen uit de tweede hand gekocht, mede omdat niet vaststond, in welke mate het ledental zou aangroeien.

Kloosterzande had een staande stoomketel en elektriciteit als drijfkracht. In Aardenburg werd een liggende stoomketel van 20 M² en een stoommachine van 15 P.K. geplaatst. Aan het einde van het eerste jaar bedroeg het ledental 133 met 490 aandelen. Thans zijn er 151 leden. De stichting der fabriek heeft ongeveer f 25.000 gekost. In 1929 was reeds een flinke uitbreiding noodzakelijk. Er werd een karnlokaal bijgebouwd en een grote nieuwe karn geplaatst. De totale stichtingskosten bedragen thans ruim f 35.000. Waarop ook al een flink bedrag afgeschreven is. De productie bedraagt thans ongeveer 80.000 kg boter en 225.000 kg karnemelk per jaar.

De goede resultaten, te Kloosterzande en Aardenburg bereikt, hebben er niet weinig toe bijgedragen, dat in de afgelopen winter de derde coöperatie te IJzendijke tot stand kwam. IJzendijke had het voorrecht te kunnen profiteren van de ervaringen van haar voorgangsters. Men durfde het direct aan, de fabriek geheel te installeren met nieuwe werktuigen en reeds bij de

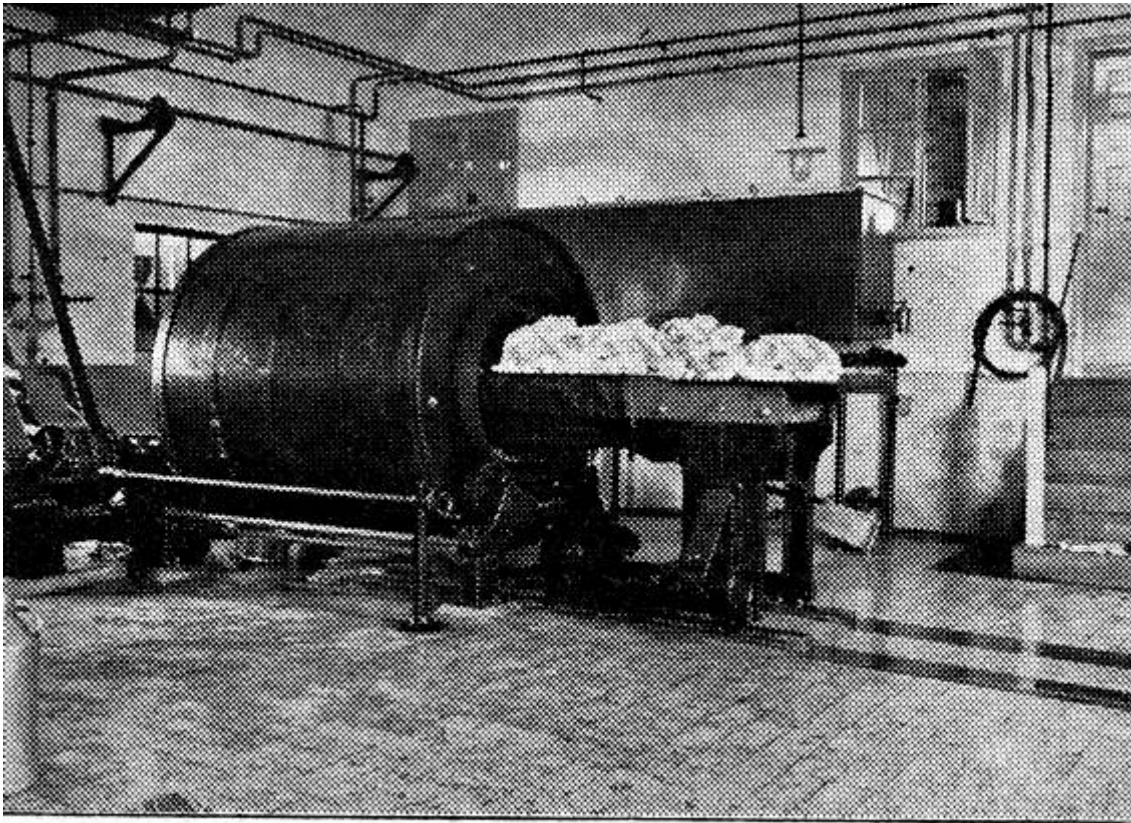
Interieur Coöp. Roomboterfabriek te IJzendijke.

stichting rekening te houden niet toekomstige groei.

In het gebied der IJzendijksche fabriek wonen ongeveer 250 veehouders, die voor aansluiting in aanmerking komen. Bij de inwerkingtreding op 15 oktober jl. waren 101 leden met 337 aandelen, aangesloten. Samen houden ze ongeveer een 500 melkkoeien.

De fabriek bestaat uit een gebouw van 23 X 9 M., verdeeld in twee delen. Boven de kelder vinden we het kantoor en het laboratorium. Daarboven de bergzolder. De fabrieksruimte is 9 X 18 M., met in een der hoeken het ketelhuis van 4½ X 3 M.

Karnkneder te IJzendijke.

Deze ruimten hebben flink hellende, zorgvuldig gelegde tegelvloeren, die door gaten in de muren afwateren op twee open betongoten buiten de fabriek: De muren zijn tot 1.30 M. hoog glad en afwasbaar afgemetseld; daarboven wit. evenals het dak, dat gecementeerd en wit is. Overal zijn ronde hoeken. In de fabrieksruimte is geen zolder; op het dak staan 2 flinke luchtkappen.

In het ketelhuis is een staande stoomketel van 10 M² verwarmend oppervlak opgesteld, die stoom levert voor pasteurisatie, verwarming en reiniging. Daar staat ook de krachtbron voor het bedrijf, een electromotor van 17 P. K.

Als de room aankomt wordt hij gekeurd gewogen en bemonsterd en daarna in een grote roomontvangbak uitgestort. Boven op de roomontvangbak ligt een rooster, waarop de busjes staan uit te druppen.

Als zuivelwerktuigen zijn geplaatst: een roompasteur van Van der Ploeg voor 1500 L.; een roompomp voor 1500 L.; een vlakke roomkoeler; een dubbelwandig roomzuurbassin voor 1800 L.; een korte karnkneder van Van der Ploeg van 4000 L.; een karnemelkpomp voor 8000 L.; een karnemelkkuip voor 3000 L. De firma v.d. Made & de Vries leverde de pompen, de koeler en de bassins.

Het water wordt geleverd door 2 nortonputten, die ongeveer 20 M. diep zijn, met een capaciteit van 20.000 L. water per uur. Verder zijn er twee welputten, die 4 M. diep en 2 M. in diameter zijn en een regenbak van 12 M³, voor ketelvoedingswater. Twee pompen, een voor 15.000 en een voor 600 L. water per uur, pompen dit op in twee grote reservoirs, elk van 3 M³. Door de gehele fabriek lopen leidingen voor nortonwater, voor welwater en voor stoom.

Twee toestellen maken het mogelijk 3000 liter water, van 90° C., per uur te maken; met behulp van lange brandslangen kan men dit water in elk werktuig brengen. Voor de busjes is een uitstoominrichting aanwezig.

De fabriek haalt de room 's zomers 6 maal en 's winters 4 maal per week met eigen auto's op. Daarvoor moet elke keer een afstand van 150 km. afgelegd worden. De vereniging heeft twee Ford vrachtauto's aangeschaft.

Het personeel bestaat voorlopig uit een directeur en twee roomophalers, die ook in de fabriek meewerken.

De leveringsplicht en geldelijke verantwoordelijkheid zijn evenals te Kloosterzande en Aardenburg per aandeel geregeld. De verantwoordelijkheid gaat tot f 100.- per aandeel.

Het stichtings- en bedrijfskapitaal is door Boerenleenbanken verstrekt tegen billijke rente. De totale stichtingskosten bedragen ongeveer f 35.000 plus f 5000 voor de twee vrachtauto's.

Omtrent de financiële resultaten kan het volgende worden medegedeeld. !

De karnemelk wordt voor ongeveer 20 % door de leden afgenomen tegen 5 cent per liter. De rest wordt vlot in de streek verkocht voor menselijke consumptie en brengt netto 5 cent op. De boter wordt voorlopig voor 20 à 30 % in de streek geplaatst. De rest gaat naar België en voor een klein deel, via een Verkoopcentrale, naar Duitsland. Gemiddeld wordt de middenprijs van de Mijn te Roosendaal bedongen.

De totale onkosten, roomtransport, rente en behoorlijke afschrijving inbegrepen, bedragen 25 tot 35 ct. per kg boter. De hoofdposten der onkosten zijn, uitgedrukt per kg boter:

a. Roomontvangst	5 tot 9 cent.
b. Lonen	5 „ 7 "
c. Rente en aflossing	6 „ 9 "
d. Andere onkosten	8 „ 12 "

Bij een gemiddelde boterprijs te Roosendaal van f 2.40, betaalt men per kg vet voorlopig f 2.45 uit. Voor een lid A, dat 100 kg room leverde met 20 % vet, ziet de afrekening er dus als volgt uit:

Voor 80 kg ondermelk	80 X 2 cent is	f 1.60
Voorschot voor 20 kg vet	20 X f 2.45 is	" 49.--
	Totaal	f 50.60

IJzendijke is begonnen met een wekelijkse boterproductie van ongeveer 1000 kg. Als het ledental niet stijgt, zal de boterproductie gedurende het eerste jaar 50.000 á 60.000 kg bedragen.

Westelijk Zeeuwsch-Vlaanderen is een gebied op zichzelf. Thans werken daar twee fabrieken, terwijl de oprichting van een derde voorbereid wordt. De fabrieken zijn bij den Brabantschen Zuivelbond aangesloten.⁵ Deze bedoelt, ten voordele van beide contractanten, tot de grootste mogelijke samenwerking te komen en bronnen van strijd zoveel mogelijk uit te schakelen. De grondslagen der samenwerking berusten op billijkheid en goede trouw.

Hierbij is reeds direct uitgegaan van de veronderstelling dat er in de toekomst in dit gebied drie fabrieken zullen werken. De overeenkomst betreft de volgende punten:

---

5 Voor dat IJzendijke begon te werken, is er een overeenkomst tussen deze beide fabrieken gesloten.

1. Het gebied is, ten behoeve van de ledenwerving, in drie nauwkeurig begrensde gebieden verdeeld.
2. Ditzelfde is gedaan voor de productenverkoop.
3. De fabrieken verbinden zich tot een gelijke prijs-, provisie- en vrachtberekening bij de productenafzet in de streek.
4. De fabrieken verbinden zich, elkaar niet producten te helpen.
5. Bediening van wederzijdse afnemers, buiten de streek, vereist toestemming van de eerste leverancier.
6. Partijen zijn overeengekomen de 14daagsche uitbetalingen op een vaste basis te zetten en die zoveel mogelijk gelijk te doen zijn.

Deze overeenkomst had de algehele toestemming der wederzijdse Besturen. Het is wel zeker, dat deze beide jongste spruiten van de Nederlandse Zuivelcoöperatie zullen profiteren van dit contract. Het dankt zijn bestaan aan de bekendheid met de bittere ervaringen, die vele oudere zusters opdeden, die haast ongewild en ongemerkt dikwijls afzakten tot onderlinge strijd en concurrentie. Voorkomen is beter dan genezen!

Ik wil deze artikelen over de Zuivelbereiding in Zeeland en de roomontvangende fabrieken in Zeeuws -Vlaanderen niet beëindigen, zonder de volgende opmerking. Het ziet er naar uit, dat deze in Nederland nieuwe vorm van fabriekmatige zuivelbereiding in de Zeeuwse akkerbouwgebieden zal slagen. Waar de ervaringen ten deze echter nog van zeer korte duur zijn, past natuurlijk enige reserve. Voorts was het niet mijn bedoeling, wat voor de zeer bijzondere Zeeuwse omstandigheden voorlopig zeer passend leek, ook voor andere boterbereidende gebieden in ons land aan te bevelen.

U. ZWAGERMAN.
zuivelconsulent